

ЗАТВЕРДЖЕНО
Рішення Кіровоградської
обласної ради
21 грудня 2012 року № 411
(у редакції рішення Кіровоградської
обласної ради
"27" березня 2015 № 716)

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ПЕРІОД ДО 2020 РОКУ

I. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стратегію розвитку Кіровоградської області на період до 2020 року (далі - Стратегія) розроблено у рамках виконання Меморандуму про співробітництво між Кіровоградською обласною радою, Кіровоградською обласною державною адміністрацією, Громадською радою при Кіровоградській обласній державній адміністрації та Національним інститутом стратегічних досліджень.

Нормативно-правовою базою для розроблення Стратегії стали:

- 1) Конституція України;
- 2) закони України "Про місцеве самоврядування в Україні", "Про місцеві державні адміністрації", "Про засади державної регіональної політики", "Про державне прогнозування і розробку програм економічного і соціального розвитку України", "Про стимулювання розвитку регіонів";
- 3) постанови Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2003 року № 621 "Про розробку прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку і складання проекту державного бюджету", від 06 серпня 2014 року № 385 "Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року", від 16 листопада 2011 року № 1186 "Про затвердження Порядку розроблення, проведення моніторингу та оцінки реалізації регіональних стратегій розвитку";
- 4) наказ Міністерства економіки України від 29 липня 2002 року № 224 "Про затвердження методичних рекомендацій по формуванню регіональних стратегій розвитку".

Стратегію розроблено з урахуванням положень:

Закону України "Про засади державної регіональної політики";
Державної стратегії регіонального розвитку;
Загальнодержавної програми розвитку малих міст;
Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні.

Необхідність підготовки Стратегії викликана змінами, що відбулися в соціально-економічній сфері України протягом останніх років. З початку 2014 року з'явилися додаткові ризики, пов'язані як із зовнішнім впливом дій

Російської Федерації стосовно Автономної Республіки Крим та східних регіонів України, так і з внутрішніми чинниками, розгортанням політики економічних і соціальних реформ, змінами підходів до побудови державної політики та засад регіонального розвитку України.

У зв'язку із змінами у соціально-економічному розвитку держави, міжнародній економіці внаслідок глобальної кризи виникла потреба у скороченні переліку пріоритетів регіонального розвитку з метою концентрації фінансових ресурсів на основних завданнях, які матимуть системний та довгостроковий вплив на розвиток регіону.

Реалізація Стратегії дасть можливість:

- 1) підвищити конкурентоспроможність економічного комплексу Кіровоградської області на внутрішньому і на зовнішньому ринках;
- 2) сформувати сучасну ефективну модель управління розвитком регіону;
- 3) забезпечити підвищення стабільності соціально-економічного розвитку регіону на підґрунті диверсифікації його економіки;
- 4) сприяти розвитку підприємницької діяльності та створенню нових робочих місць на місцевому рівні;
- 5) збільшити надходження до місцевих бюджетів і підвищити спроможність фінансування регіональних цільових програм;
- 6) сприяти збільшенню доходів населення, поліпшенню умов і якості життя та особистого розвитку жителів Кіровоградщини.

Реалізація Стратегії дозволить досягти поліпшення інвестиційного клімату в регіоні, підвищення ефективності реалізації державної політики щодо регіонального розвитку, налагодження координації зусиль з галузевими міністерствами і відомствами та органами місцевого самоврядування області.

Стратегію побудовано у вигляді системи інтегральних цілей та напрямів розвитку. Інтегральні цілі виходять зі стратегічної мети й спрямовані на втілення стратегічного бачення Кіровоградщини у 2020 році. Кожний із напрямів розкривається комплексом завдань, підпорядкованих реалізації інтегральних цілей.

Стратегія стане підґрунтям для укладання Угоди про регіональний розвиток між Кіровоградською обласною радою і Кабінетом Міністрів України, фінансування в межах цієї угоди сприятиме вирішенню актуальних проблем розвитку області.

II. ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ОБЛАСТІ

1. Природно-ресурсний потенціал області

Кіровоградщина розташована у географічному центрі України між Дніпром та Південним Бугом, у південній частині Придніпровської височини. Межує з Вінницькою, Дніпропетровською, Миколаївською, Одеською, Полтавською, Черкаською областями.

За розміром Кіровоградська область, площа якої становить 24,6 тис. кв. км (4,1 % усієї території України), посідає 14-те місце з-поміж регіонів України.

Чисельність наявного населення області станом на 01 січня 2015 року становила 980,6 тис. осіб.

Водні ресурси області представлені 438 річками загальною довжиною 5558 км (територією області протікають найбільші ріки України – Дніпро та Південний Буг), 85 водосховищами загальним об'ємом 264,24 млн. куб. м (за кількістю водосховищ область посідає третє місце в Україні) та 2756 ставками загальним об'ємом 191,06 млн. куб. м. Болотами зайнято 10,4 тис. га, що складає 0,42 % території області. Загалом площі, зайняті водними об'єктами, складають 3,1 % території області, а водні запаси майже вдвічі менші, ніж у середньому в Україні.

Наземні водні ресурси на території регіону розподілені нерівномірно – найбільша кількість водних ресурсів зосереджена в басейнах річок Дніпро та Південний Буг у прикордонних районах області, де потреба у воді незначна. Ресурси підземних вод області також розподілені нерівномірно – від 4 тис. куб. м на добу у Добровеличківському та Компаніївському районах до 67,2 тис. куб. м на добу у Кіровоградському районі.

Земельні ресурси Кіровоградської області представлені передусім сільськогосподарськими угіддями, які займають 2037,2 тис. га (82,8 % території регіону, що свідчить про високий рівень сільськогосподарської освоєності земель) та складають 4,9 % загальної площі сільгоспугідь України.

У структурі сільгоспугідь рілля складає 86,5 %, багаторічні насадження – 1,3%; сіножаті – 1,2%; пасовища – 11 %. Розораність земель складає 86,4 %.

Ліси та інші вкриті лісом площі становлять 185,4 тис. га, у тому числі полезахисні лісосмуги – 28,1 тис. га. Загальна лісистість області з урахуванням усіх захисних лісових насаджень складає 7,5 %.

У північній та південно-східній частинах області переважають середньогумусні чорноземи, у південній – малогумусні, у долинах річок поширені чорноземно-лучні та лучно-болотні ґрунти.

Близько половини ріллі в області розташована на схилах різної крутизни (від 1 до 7°). Це вимагає особливих технологічних прийомів у землеробстві з урахуванням природно-кліматичних та екологічних умов, вжиття належних заходів щодо охорони та відтворення земельних ресурсів з метою недопущення деградації та забруднення земель.

Землі населених пунктів становлять 225,9 тис. га, в тому числі 30,5 тис. га - землі 12 міст обласного та районного значення, 19,4 тис. га - землі 27 селищ міського типу та 175,3 тис. га - землі 996 сільських населених пунктів.

У державній власності знаходиться 962,4 тис. га (39,14 %), у колективній – 0,9 тис. га (0,04 %), у приватній – 1495,5 тис. га (60,82 %) земель.

Лісові ресурси Кіровоградщини представлені 186,8 тис. га земель, з яких безпосередньо вкрито лісовою рослинністю 164,4 тис. га, або 7,6 % області (тоді як у середньому в Україні – 15,6 %). Розвиток та охорону лісового господарства області забезпечують 8 лісгосподарських підприємств. На цей час понад 70 % колишньої лісостепової частини області розорано, проте природна рослинність зберегла своє різноманіття (передусім все на схилах річкових долин, у глибоких балках, заплавах річок тощо). Одним із найбільших лісних масивів є Чорний ліс, розташований на правому березці верхів'я р. Інгулець, та Нерубайський ліс.

Кіровоградщина - одна із найбільш насичених **мінеральними ресурсами** областей України:

на території області розвідано 32 види та налічується майже 300 родовищ корисних копалин;

надра області мають низку унікальних ресурсів, передусім для розвитку енергетики (уран, буре вугілля, горючі сланці), чорної металургії (залізо, хром, нікель, кобальт), а також нерудні корисні копалини (каоліни, графіт), декоративно-облицювальні та будівельні матеріали;

вивчаються запаси золота на Клишівському та Юріївському родовищах; корисні копалини для будівництва представлені 10 видами (пісок, каоліни, камінь різних видів, цегельно-черепична та інша сировина), які знаходяться у 173 родовищах;

наявні необхідні передумови для ефективного розвитку Олександрійського буровугільного комплексу: перспективна сировинна база, наближеність сировинних запасів до місця їх переробки, достатня інфраструктура для повноцінної роботи буровугільних підприємств та необхідні трудові ресурси;

серед природних багатств області важливе місце посідають радонові мінеральні води, які використовуються у лікувальних цілях.

Рівень **техногенного навантаження** на навколишнє природне середовище в Кіровоградській області нижчий, ніж у середньому в Україні.

Питома вага утилізованих відходів до загальної кількості відходів в області у 2012 році становила 46,5% (в Україні - 31,8%).

Водночас, високий рівень ресурсовикористання, обумовлений недосконалістю технологій, що застосовуються у виробництві, та значною зношеністю основних фондів в області (у 2012 році - більше 90%, в Україні - 76,7%), що сприяє значному утворенню і накопиченню відходів виробництва та споживання.

Найбільш екологічно небезпечними об'єктами на території області є:

Східний гірничо-збагачувальний комбінат (Кіровоградський, Маловисківський, Петрівський райони);

ТОВ "Побужський феронікелевий комбінат" та Кіровоградське ВКГ ОКВП "Дніпро-Кіровоград".

Загальна кількість суб'єктів підприємницької діяльності, що здійснюють викиди забруднюючих речовин в області, у 2012 році складала 199 одиниць.

Основними забруднювачами довкілля області є підприємства переробної промисловості (49,5 % загального обсягу забруднюючих речовин), транспорту та зв'язку (22,3 %), добувної промисловості (13 %).

Основними джерелами утворення промислових відходів є діяльність гірничодобувної промисловості, гальванічні виробництва, ТЕЦ, виробництво лаків і фарб тощо. У 2011 році найбільше промислових відходів утворилося в підприємствах добувної промисловості (35,4 млн.т, що складає 97,5 % загального обсягу утворених відходів). У сфері споживання найбільш актуальною є переробка та утилізація твердих побутових відходів.

На стан атмосферного повітря області найбільший вплив чинять викиди забруднюючих речовин від транспорту, промисловості та опалювальних систем. Від пересувних джерел забруднення (автомобільний, авіаційний, залізничний, водний транспорт та виробнича техніка) в атмосферне повітря надходить більше викидів, ніж від стаціонарних (підприємства переробної та добувної промисловості, ЖКГ).

Так, у 2012 році викиди забруднюючих речовин від стаціонарних джерел становили 16,8 тис. т, пересувних джерел - 57 тис. т, у тому числі від автотранспорту – 48,2 тис. т. (65,3 % від усієї кількості викидів у регіоні).

Таким чином, стратегічними ресурсними перевагами Кіровоградської області є:

географічне розташування у центрі України. Через Кіровоградську область проходить міжнародний Критський транспортний коридор № 9: Гельсінкі – Санкт-Петербург – Київ – Одеса. Транспортна система області включає 884,2 км залізниць та 10 автомагістралей, що пов'язують Україну з державами СНД, Центральної і Південної Європи;

наявність великої кількості родовищ корисних копалин:

запаси урану в області складають 83 % загальноукраїнських, нікелю - 26%, кобальту - 32%, хрому та горючих сланців – близько 100 %;

Заваллівське родовище графітової руди – найбільше у Європі за запасами корисних копалин та унікальне за якістю сировини. Виявлені запаси графітової руди на трьох розвіданих родовищах становлять понад 126 млн. т руди (50 % загальних запасів в Україні), або майже 8 млн. т кристалічного графіту;

високий рівень родючості чорноземних ґрунтів (4-те місце в Україні).

Завдання щодо раціонального використання та відновлення природно-ресурсного потенціалу Кіровоградщини полягають у зменшенні ресурсовитратності виробництв, розвитку екологічно збалансованих промисловості та сільського господарства, зниження ризиків забруднення навколишнього середовища.

2. Стан та соціально-економічні виклики Кіровоградської області

Економіка області має виражений аграрно-індустріальний характер. У промисловості створюється 21,7 % валової доданої вартості області, у сільському господарстві 23,2 %.

Спеціалізація області визначає її частку у загальнодержавних показниках соціально-економічного розвитку (табл. 1).

Таблиця 1

Питома вага Кіровоградської області в економіці України за підсумками 2014 року

Показник	Частка області, %
Обсяг реалізованої промислової продукції	1,5
Виробництво продукції сільського господарства	4,5
Обсяг будівельних робіт	0,9
Обсяг інвестицій в основний капітал	1,5
Обсяг експорту товарів	1,5
Обсяг імпорту товарів	0,4
Обсяг роздрібного товарообороту	1,7

Місце Кіровоградської області у рейтингу регіонів за основними соціально-економічними показниками наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Показник	Роки:							
	2011		2012		2013		2014	
	обсяг	Місце	обсяг	Місце	обсяг	Місце	обсяг	Місце
Валовий регіональний продукт на одну особу, грн.	19918	14	22082	17	х	х	х	х
Обсяг реалізованої промислової продукції на одну особу, грн.	9518,2	21	12328,7	16	14399,3	13	17788,4	х
Виробництво валової продукції сільського господарства на одиницю сільського населення, грн.	10477	2	8975	3	11561	2	х	х
Обсяг капітальних інвестицій на одну особу, грн.	3251,8	10	4253	10	3038	15	3035,8	12
Доходи населення, тис. грн.	23443	22	27129	22	27695	22	х*	х*

Промисловий комплекс області охоплює 11 галузей, в яких діють понад 2000 підприємств. Найважливішими у структурі промислового комплексу

* показник за 2014 рік органами державної статистики оприлюднюється у жовтні 2015 року

області є харчова промисловість (56,6 % загального обсягу реалізованої промислової продукції), виробництво та розподілення електроенергії, газу та води (12,9 %), машинобудування (9,1 %) та металургія (9 %) (табл. 3).

Таблиця 3

Основні показники розвитку промисловості Кіровоградської області

Основні показники	Значення станом на:	
	01.01.2014 р.	01.01.2015 р.
Структура обсягу реалізованої продукції за видами промислової діяльності	Питома вага, %	
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	4,1	3,6
Переробна промисловість, у тому числі:	80,4	82,4
виробництво харчових продуктів, напоїв	52,7	56,6
текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	0,2	0,4
виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	1,1	1,3
виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	1,4	1,3
виробництво гумових і пластмасових виробів; іншої неметалевої мінеральної продукції	2,0	1,7
металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	11,8	9,0
машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування	9,0	9,1
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	15,0	12,9

Продукція промисловості забезпечує важливу частку **товарного експорту** області. Найбільш вагомими експортними позиціями є жири та олії тваринного або рослинного походження (55 % у структурі експорту товарів області у 2014 році), машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання (10,7 %), продукти рослинного походження (10 %), готові харчові продукти (15,5 %), мінеральні продукти (3,7 %) тощо.

Протягом тривалого періоду в області спостерігалися низькі темпи нарощування виробництва промислової продукції.

У 2006-2009 роках річні індекси промислової продукції скорочувалися, становлячи у 2006 році 111,6 %, у 2007 році – 109,7 %, у 2008 році – 104,2 %, у 2009 році – 78,3 %. Посткризове відновлення промислового виробництва було повільним, про що свідчить зростання індексів у 2010 році лише до 113,3 %, у 2011 році – 111,0 %.

Починаючи з 2011 року відбувається поступове уповільнення темпів нарощування обсягів виробництва. У 2012 році індекс промислової продукції склав 107,5%, у 2013 році -106,6%, у 2014 році - 100,8%.

Незадовільним є стан розвитку **будівельної галузі** в області. У будівництві створюється лише 1,7 % валової доданої вартості області. Протягом 2012-2014 років спостерігалось падіння річних індексів обсягу виконаних будівельних робіт: у 2012 році – 90,7 %, у 2013 році – 73,1 %, у 2014 році – 72,4 %. Негативна тенденція пов'язана з суттєвим зменшенням

замовлень та недостатнім фінансуванням будівництва, реконструкції, капітального та поточного ремонту об'єктів за рахунок усіх джерел, відсутністю нормативно-правових актів, що регулюють введення в експлуатацію індивідуальних житлових будинків збудованих без дозволу на виконання будівельних робіт; відсутністю коштів місцевих бюджетів та співфінансування будівництва соціального та доступного житла тощо.

Найбільший показник індексу виробництва **валової продукції сільського господарства** зафіксовано у 2013 році (127,9 % порівняно з 2012 роком), що зумовлено нарощуванням виробництва продукції рослинництва (136,8 % порівняно з 2012 роком) (табл. 4)..

Разом з тим, у 2012 та 2014 роках відбувалось зменшення виробництва валової продукції сільського господарства на 15% та 1,7 % відповідно. Виробництво валової продукції тваринництва зменшувалося у 2011 та 2013 роках, у 2010, 2012 та 2014 роках збільшилося відповідно на 6,5 %, 5,9 % та 1,6 %. (табл. 4).

Таблиця 4

Динаміка виробництва валової продукції сільського господарства

Показник	2010	2011	2012	2013	2014
Валова продукція сільського господарства (у порівнянних цінах 2010 р., млн.грн.)	8505,1	10542,3	8963,9	11462,0	x ¹
Індекси валової продукції сільського господарства (до попереднього року), %	101,9	124,0	85,0	127,9	98,3
Валова продукція рослинництва (у порівнянних цінах 2010 р., млн.грн.)	6576,1	8659,4	6969,4	9530,8	x ¹
Індекси валової продукції рослинництва (до попереднього року), %	100,7	131,7	80,5	136,8	97,6
Валова продукція тваринництва (у порівнянних цінах 2010 р., млн.грн.)	1929,0	1882,9	1994,5	1931,2	x ¹
Індекси валової продукції тваринництва (до попереднього року), %	106,5	97,6	105,9	96,8	101,6

За останні роки в області зменшилося виробництво цукрових буряків – з 788,6 тис. т у 2011 році до 526,4 у 2014 році. При цьому, зросло виробництво соняшнику – з 713,4 тис. т у 2010 році до 1165,5 тис.тонн у 2014 році. Також відбувалося нарощування виробництва плодів і ягід з 26,7 тис. т у 2010 році до 30,5 тис.т у 2013 році, на що вплинуло постійне зростання їх урожайності з 46,3 ц/га у 2010 році до 56,1ц/га у 2013 році. У 2014 році виробництво плодів і ягід зменшилось на 39,5 % порівняно з 2013 роком (зібрано 18,5 тис.т при урожайності 34,6 ц/га).

У 2013 році виробництво сільськогосподарської продукції збільшилось на 27,9 %. Виробництво продукції рослинництва порівняно з 2012 роком збільшилось на 36,8 % (зокрема, виробництво зерна збільшилось в 1,6 раза), у тваринництві загалом спостерігався спад (на 3,2 %), хоча у деяких галузях відбулось зростання (наприклад, виробництво м'яса і молока в

¹ показник органами державної статистики в грошовом вигляді не обраховується

сільськогосподарських підприємствах зросло відповідно на 7,6 % і 5,0 %).

При цьому, частка виробництва валової продукції сільського господарства сільськогосподарськими підприємствами та господарствами населення становила 65,3% та 34,7% відповідно. Проте, якщо господарствами населення вироблялося 26,3% валової продукції рослинництва, то частка виробництва валової продукції тваринництва, що виробляється господарствами населення, вже становила 76,2%.

Сільськогосподарські підприємства спеціалізуються на виробництві зернових та зернобобових культур та соняшнику, тоді, як господарства населення - на вирощуванні картоплі, овочів, плодів та ягід. Загалом для сільського господарства Кіровоградської області характерне домінування дрібнотоварного виробництва продукції тваринництва та плодоовочівництва. Так, господарства населення виробляють 99,7% картоплі, 95,3% овочів, 95,3% плодів та ягід, 69,1% м'яса, 85,7% молока та 66,2% яєць. Така структура виробництва у поєднанні з низькою ефективністю використання земельних ресурсів та нераціональним сільськогосподарським землекористуванням обумовлює невисоку урожайність основних культур, призводить до втрат вирощеної продукції і погіршення її якості.

Транспортна галузь Кіровоградщини, враховуючи вигідне географічне розташування області, має достатні перспективи для розвитку і здатна стати однією з найважливіших галузей економіки.

У структурі транспортних перевезень регіону найбільша частка належить **автомобільному транспорту** – ним забезпечується понад 81% перевезень вантажів та понад 87% перевезень пасажирів. Важливу роль у розвитку економіки Кіровоградської області відіграє також **залізничний транспорт**, представлений відділеннями Одеської, Південної та Придніпровської залізниць.

Попри наявний значний потенціал, показники розвитку транспортної галузі свідчать про низку негативних тенденцій. Так, обсяги **перевезення вантажів** у 2009-2013 роках на авіаційному транспорті скоротилися на 50 % і порівняно з іншими видами транспорту залишаються мізерними (табл. 5). Обсяги перевезень залізничним транспортом становили за вказаний період від 5,7 до 7,7 млн.т, що у 4-5 разів менше, ніж обсяги перевезень автомобільним транспортом. У 2013 році вони становили 7,7 млн. т і не досягли рівня 2007 року (8,3 млн. т) унаслідок суттєвого падіння перевезень вантажів у 2009-2010 роках (на 19,3 і 10,7 % відповідно).

Обсяги перевезень автомобільним транспортом забезпечуються автотранспортними підприємствами та фізичними особами-підприємцями і у 2013 році вони становили 34,2 млн. т, що у 1,2 раза більше порівняно з 2010 роком.

Щорічні обсяги перевезення вантажів автомобільним транспортом за останні 12 років збільшилися в середньому в 1,34 раза.

Аналіз динаміки **пасажирських перевезень** за видами транспорту у 2010-2013рр. свідчить про зменшення перевезень автомобільним транспортом за цей період на 21,8% (з 85,6 до 66,9 млн. пас.) та авіаційним транспортом на

30,4% (з 87,4 до 60,8 тис. пас.), що зумовлено зростанням тарифів на перевезення та погіршенням платоспроможності користувачів.

Водночас, збільшилися обсяги перевезень тролейбусним парком в 1,6 раза (з 2,8 до 4,5 млн. пас.).

Протягом 2010-2013 років відбувалося збільшення обсягів перевезення пасажирів залізничним транспортом, у т. ч. за рахунок переорієнтації частки пасажиропотоку з авіаційного на дешевший залізничний транспорт. Обсяги залізничних перевезень пасажирів збільшились на 6,3 % (з 4,8 до 5,1 млн. пас.).

Таблиця 5

**Динаміка вантажо- і пасажиропотоку Кіровоградської області
за видами транспорту**

Перевезення вантажів, тис. т				
Роки	Види транспорту			
	залізничний	автомобільний	авіаційний	
2011	7 872,4	33 308,7	4,5	
2012	7 820,9	30 713,8	3,0	
2013	7 706,0	34200,0	3,3	
Перевезення пасажирів, тис.				
Роки	Види пасажирського транспорту			
	залізничний	автомобільний	авіаційний	тролейбусний
2011	4 843,9	98 691,9	73,2	4 288,5
2012	4 877,1	85 972	40,6	4 025,6
2013	5 100	66 919,2	60,8	4 545,2

За показником середньої відстані перевезення 1 т вантажу, що перевозиться автотранспортними підприємствами регіону, Кіровоградська область поліпшила рейтингове місце в Україні (у 2010 році - 24 місце, у 2013 році – 18 місце). У 2010 році середня відстань в регіоні становила 78 км (тоді як середня в Україні - 171 км), у 2013 році – 187 км (в Україні – 163 км). Таким чином, у Кіровоградській області здебільшого здійснюються внутрішні автомобільні перевезення, зокрема для власних потреб підприємств.

Фактично на рівні 2000 року залишається щільність залізничних колій загального користування у регіоні.

Підприємствами області налагоджено **зовнішньоторговельні зв'язки** з 113 країнами світу. Експорт товарів здійснюється до 102 країн світу, імпорт – із 77 країн. Обсяг експорту товарів за 2014 рік становив 820,7 млн.дол. США, імпорту – 201,7 млн. дол. США.

У географічній структурі експорту країни ЄС займають 20,6%, СНД – 22,6%, інші країни – 56,8%.

Основу товарної структури експорту становили жири та олії рослинного або тваринного походження –55% загального обсягу експорту, готові харчові продукти – 15,5%, машини, обладнання та механізми – 10,7%, продукти рослинного походження – 10,0%.

З країн ЄС в область надійшло 44,8% усіх товарів, з країн СНД – 18,4%, з інших країн світу 36,8%.

На міжрегіональному рівні Кіровоградська область співпрацює з Волгоградською, Нижньогородською, Свердловською областями Російської Федерації, Могильовською областю Республіки Білорусь, Нижньосілезьким воєводством Республіки Польща, Федеральною землею Штирія Республіки Австрія, Муніципальною палатою міста Брага Португальської Республіки, Нітрянським самоврядним краєм Словацької Республіки, м. Сюйчжоу та провінцією Цзянсу Китайської Народної Республіки та м. Інчхон Республіки Корея.

Область є повноправним членом найбільшої мережі регіонів в розширеній Європі Асамблеї європейських регіонів. Кіровоградщина плідно співпрацює з інституціями ЄС в Україні.

Водночас, Кіровоградщина залишається малопривабливою для іноземних інвесторів. Збільшується диспропорція за обсягами **прямих іноземних інвестицій**: майже 35 % їх припадає на обласний центр, тоді як кожен третій з районів області взагалі не залучає прямих іноземних інвестицій. Найбільші обсяги інвестицій зосереджені у підприємствах промисловості (близько 58 % загального обсягу інвестицій), сільського господарства (близько 11 %), в організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям (7 %).

Обсяги надходжень доходів до **місцевих бюджетів** області щороку зростають.

Позитивні тенденції наповнення місцевих бюджетів спостерігаються за основними бюджетоформуючими податками: податком з доходів фізичних осіб і платою за землю. Проте питома вага власних і закріплених доходів місцевих бюджетів у загальному обсязі доходів (з урахуванням трансфертів з державного бюджету) має тенденцію до зменшення.

У 2011 році внаслідок коригування бюджетного і податкового законодавства зазнала змін і структура доходів місцевих бюджетів, яка характеризується збільшенням питомої ваги доходів, що не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів (з 12,4% у 2010 році до 18% у 2011 році), (з 19,7% у 2012 році до 19,4% у 2014 році). Одночасно за рахунок розширення джерел доходів бюджету розвитку суттєво збільшується інвестиційна складова місцевих бюджетів.

Проте, незважаючи на зазначені зміни, залежність місцевих бюджетів області від державного бюджету залишається значною. Область належить до регіонів, які отримують значно більший обсяг трансфертів, ніж мобілізують доходів до державного бюджету.

Соціальний розвиток Кіровоградщини демонструє залежність від економічної динаміки.

Зберігаються негативні тенденції у **демографічній сфері**. У 2014 році чисельність населення області скоротилася на 7 тис. осіб. Зменшення чисельності відбулося за рахунок природного (6,1 тис. осіб) та міграційного скорочення населення (0,9 тис. осіб). Рівень смертності населення на 1000 осіб зріс із 16,7 осіб у 2013 році до 17 осіб у 2014 році. Порівняно з 2013 роком

збільшилася кількість народжених на 14 дітей (на 0,1 %).

Розвиток людського потенціалу області уповільнюється через ситуацію, що склалася на ринку праці. Значне навантаження на вільне робоче місце спричинене невідповідністю професійно-кваліфікаційної потреби в кадрах економіки регіону пропозиції робочої сили на ринку праці.

У 2014 році розмір середньомісячної **номінальної заробітної плати** одного штатного працівника становив 2789 грн., що на 6,9 % більше порівняно із 2013 роком.

Проте, **реальна заробітна плата** зменшилась на 5,2 % (у 2013 році порівняно з 2012 роком – збільшення на 9%).

Загальна сума **заборгованості із заробітної плати** у підприємствах області на 01 січня 2015 року становила 31,1 млн. грн. і зменшилася упродовж 2014 року на 1,4 млн. грн., або на 4,4 %. При цьому, зменшили заборгованість економічно активні підприємства – на 9,8 %. Найбільшими боржниками є підприємства-банкрути (78,6% загальної заборгованості із заробітної плати).

Основними характеристиками **внутрішнього розвитку** Кіровоградщини є збільшення територіальних диспропорцій соціально-економічного розвитку, посилення периферійності окремих територій, низький рівень їх інвестиційної привабливості та, як наслідок, загалом низька конкурентоспроможність.

Кіровоградській області властива концентрація економічної активності довкола кількох центрів: м. Кіровоград (підприємства сільськогосподарського машинобудування, виробництво електронного та електротехнічного обладнання для ядерних об'єктів та об'єктів підвищеної небезпеки, підприємства легкої та харчової промисловості (ПГ "Креатив" - один із найбільших в Україні виробників олієжирової продукції); м. Олександрія (ПрАТ "Науково-виробниче об'єднання "Етал" – найбільший виробник електротехнічної продукції; ТОВ "Завод підйомно-транспортного обладнання "ВІРА-СЕРВІС ІНТЕРМАШ" - єдиний в Україні виробник перевантажувачів сипучих вантажів для морських і річкових портів, комплекс підприємств буровугільної галузі), м. Знам'янка (ТОВ "Геоїд" - найбільший виробник металопластикових конструкцій у центральній Україні), м.Світловодськ (ТДВ "Об'єднання Дніпронергобудпром" - найбільша база України з виробництва будівельних конструкцій для енергетичного, промислового і житлового будівництва); у селі Неопалимівка Кіровоградського району та смт Смоліне Маловисківського району розташовані 3 найбільші з уранових шахт України – "Інгульська", "Смолінська" та "Костянтинівська".

Найкращі показники соціально-економічного розвитку за підсумками 2014 року у Кіровоградському, Олександрійському, Новомиргородському Знам'янському та Новгородківському районах, натомість найгіршими вони є у Компаніївському, Онуфріївському, Маловисківському, Долинському, Новоархангельському районах.

На сучасному етапі розвитку Кіровоградська область стикається з **низкою викликів**, що мають структурний характер та потребують системного вирішення на стратегічних засадах.

1) демографічні виклики:

Кіровоградська область належить до областей із найменшою щільністю населення (39,9 осіб на кв.км), низьким рівнем урбанізації (57 %);

область входить до групи регіонів із найвищими темпами старіння населення, природного скорочення чисельності, зростання демографічного навантаження на осіб працездатного віку;

у 2012 році Кіровоградська область перейшла символічну демографічну межу в абсолютних показниках – вийшла з числа регіонів України, демографічний потенціал яких сягає понад 1 млн. осіб. Чисельність наявного населення області станом на 01 січня 2013 року становила – 995,2 тис.осіб, станом на 01 січня 2014 року – 987,6 тис.осіб, станом на 01 січня 2015 року - 980,6 тис.осіб;

2) структурні диспропорції у промисловості. Зберігається дисбаланс у структурі промислового комплексу регіону, обумовлений такими чинниками як:

значна сировинна орієнтація промислового виробництва;
збереження екстенсивного типу господарювання у добувній промисловості,

високий ступінь зношеності основних фондів у реальному секторі виробництва, дисбаланс інвестування у основні фонди промисловості та будівництва;

недовикористання потенціалу розвитку будівництва;

3) екстенсивна модель розвитку аграрного сектору.

Сільськогосподарське виробництво повільно відходить від екстенсивної моделі господарювання, що може поставити під загрозу перспективи сталого розвитку регіону в умовах кліматичних змін:

відсутнє впровадження сучасних технологій та методів господарювання у сільському господарстві;

зростання виробництва в рослинництві супроводжується розширенням посівних площ під вирощування ґрунтовиснажувальних культур (соняшнику та ріпака) та супроводжується зниженням якості ґрунтів (падіння родючості та зростання їх ерозії);

зберігаються структурна незбалансованість галузі, низька частка тваринництва у структурі сільського господарства та структурний дисбаланс в експорті продукції сільського господарства з переважанням агросировини;

на стадії формування знаходиться інфраструктура підтримки сільськогосподарських виробників, недостатнім є рівень матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств регіону;

низькими є темпи будівництва житла та об'єктів соціальної інфраструктури у сільських районах;

4) висока фрагментованість регіональної економіки та слабка внутрішня кооперація та інтеграція господарського простору області:

низьким є рівень кооперації та інтеграції між аграрним та промисловим

(машинобудівним) комплексами регіону, є ризик загострення конкуренції між ними за ресурси, інфраструктуру життєзабезпечення, кваліфіковану робочу силу, бюджетні та інвестиційні ресурси;

підприємства машинобудівного комплексу області слабо реагують на потреби аграрного виробництва, переробної та харчової промисловості. Задоволення зростаючого попиту на устаткування та обладнання з боку сільськогосподарських виробників, підприємств переробної та харчової промисловості області відбувається значною мірою за рахунок імпорту;

діяльність низки потужних підприємств та компаній заснована на нееквівалентному обміні та вимиванні ресурсів з області, що спричиняє порушення ресурсного, енергетичного, екологічного, товарного та фінансового балансу регіональної економіки;

5) незбалансований просторовий розвиток та міжрегіональні диспропорції:

низьким є рівень розвитку виробничої інфраструктури, житлово-комунального, готельного, дорожнього, вулично-дорожнього господарства, енергетичного сектору, що стримує економічне зростання малих міст і сільських територій;

недостатнім є розвиток транспортно-логістичної мережі;

попри економічне зростання, продовжують посилюватися внутрішньорегіональні диспропорції та концентрація економічної активності у кількох центрах;

інвестиційна привабливість окремих територій є вельми слабкою, що призводить до дефіциту ресурсів розвитку;

значних розмірів досяг розрив між максимальним та мінімальним значеннями середньомісячної заробітної плати. У 2011 році цей показник перевищив тисячу гривень (м. Знам'янка – 2764 грн. та Устинівський район – 1616 грн.);

значною є диференціація навантаження на одну вакантну посаду;

скорочується кількість сіл, що призводить до зростання в області частки неосвоєних територій;

б) дефіцит сучасної інфраструктури розвитку:

у рейтингу міжнародної конкурентоспроможності регіонів України за 2013 рік найгірші оцінки область отримала за "вищу освіту і професійну підготовку" (27-е місце), "технологічну готовність" (26-е місце), "інфраструктуру" (25-е місце) і "охорону здоров'я та початкову освіту" (27-е місце);

область відстає у питаннях створення інфраструктури інноваційного розвитку (технопарки, індустріальні парки, еко- та соціополіси тощо), інфраструктури розвитку сільських територій, мережі центрів соціальної адаптації та соціокультурних інновацій.

Зазначені проблеми вимагають **глибоких системних перетворень в економічному комплексі регіону**, покликаних забезпечити збалансований

територіальний розвиток, протидію збільшенню внутрішніх диспропорцій, зменшення строкатості показників і темпів післякризового відновлення економіки та соціальної сфери.

3. Ймовірні сценарії розвитку області

Сценарій 1: "Еволюційний сценарій" - зростання на основі екстенсивної моделі розвитку та ресурсорієнтованої моделі експорту.

Еволюційний сценарій дає можливість у найближчі 5 років забезпечити прискорене економічне зростання на основі екстенсивної моделі розвитку. Відновлення управлінської вертикалі, залучення інвестицій та реалізація низки масштабних економічних та інфраструктурних проектів у традиційних секторах економіки регіону, підтримка процесу формування вертикально-інтегрованих компаній у сфері АПК, переробки та харчової промисловості дозволять поліпшити загальні економічні показники розвитку Кіровоградської області в кількісному вимірі.

Зокрема, в межах сценарію:

є підстави для продовження зростання ВРП області, темпи економічного зростання можуть зберігатися в межах середньоукраїнських показників. Водночас, цього замало для досягнення якісних зрушень у структурі регіональної економіки;

відбудеться зростання рівня заробітних плат, але наблизитися до середньоукраїнських показників за рівнем середньої заробітної плати та за розміром внутрішнього ринку буде доволі складно;

вдасться частково поліпшити функціонування інфраструктури життєзабезпечення у головних містах області;

за умови фінансування та реалізації державних програм розвитку вдасться зберегти та поновити експлуатаційні характеристики основних транспортних магістралей, які проходять територією області.

Водночас, **зростання на основі екстенсивної моделі розвитку звужує можливості для реформування традиційної структури економіки регіону, гальмує запровадження випереджальної моделі розвитку, сприяє консервації соціально-економічних диспропорцій у регіоні:**

1) розвиток експортного потенціалу відбуватиметься без істотних зрушень у сфері енерго- та ресурсозбереження. Посилюватиметься залежність регіональної економіки від зовнішніх стимулів на тлі слабкої капіталізації внутрішніх потенціалів розвитку;

2) недооцінка економічного потенціалу міжрегіонального співробітництва та кооперації в межах Центрального макрорегіону поставить під загрозу перспективу переходу до нової спеціалізації Кіровоградської області у системі поділу праці в межах національної економіки;

3) посилюватимуться розбіжності у рівнях соціально-економічного розвитку окремих районів і міст області;

4) збереження високого антропогенного навантаження на природне середовище поставить під загрозу перехід області до моделі сталого

економічного розвитку, розвитку туристично-рекреаційної сфери, призводитиме до погіршення показників демографії та здоров'я населення регіону.

Сценарій 2: "Якісне зростання" - інтенсивна модель економічного розвитку та запровадження сучасних управлінських технологій.

Реалізація вказаного сценарію ґрунтується на реформуванні головних сфер суспільного життя та запровадженні сучасних управлінських технологій згідно з положеннями Стратегії.

Сценарій передбачає:

створення постійно діючого механізму, який забезпечує формування та підтримку політичного та соціального консенсусу щодо цілей і стратегії розвитку області;

розроблення та впровадження якісного операційного плану реалізації Стратегії регіонального розвитку Кіровоградської області;

формування та запровадження регіональної моделі державно-приватного партнерства;

залучення інвестицій, спрямованих на модернізацію та інноваційний розвиток економіки;

запровадження регіональних програм розвитку сільських та депресивних територій.

За таких умов очікується:

1) економічне зростання за рахунок технологічного оновлення та інновацій, опори на внутрішній потенціал регіонального розвитку;

2) збільшення обсягу ВРП, поліпшення його структури та показників Кіровоградської області у рейтингу конкурентоспроможності регіонів України;

3) підвищення ефективності використання інвестицій і нарощування частки доданої вартості у структурі ВРП за рахунок інтеграції та кооперації промислового й сільськогосподарського секторів економіки;

4) формування "точок зростання" у машинобудівній та переробній промисловостях;

5) розвиток ефективних форм кооперації з областями Центрального макрорегіону, що дозволить підвищити рівень концентрації ресурсів і прискорити реалізацію проривних економічних та інфраструктурних проектів;

6) перепрофілювання та відродження економічної активності на території депресивних районів і сільських населених пунктів;

7) створення передумов та базової інфраструктури для сталого розвитку в регіоні.

III. МЕТА ТА ОСНОВНІ ЦІЛІ СТРАТЕГІЇ

Мета Стратегії - підвищення добробуту населення області шляхом досягнення сталого соціально-економічного розвитку та здійснення глибоких структурних трансформацій в економічній та соціальній сферах, реалізації конкурентних переваг регіону, розвитку міжнародної співпраці та міжрегіональної кооперації в межах Центрального регіону України.

Реалізація мети досягається внаслідок збалансованого просторового розвитку, застосування новітніх енерго- та ресурсозберігаючих технологій, нарощування потенціалу реального сектору регіону, випереджаючого розвитку високотехнологічних виробництв із упровадженням сучасних науково-технічних інновацій, використання транзитно-транспортного потенціалу регіону, впровадження новітніх ефективних моделей управління.

Ресурсне забезпечення та потенціал Кіровоградської області дають підстави розглядати її у стратегічній перспективі як регіон випереджального розвитку, ініціатора та центр формування Центрального макрорегіону України, пілотний регіон у впровадженні організаційних та технологічних інновацій.

Цьому сприятиме перетворення міста Кіровограда на реальний центр і ядро економічної та соціокультурної активності області, що демонструє нову якість послуг, підтримки локальних інновацій та забезпечення глобальних комунікацій; формування іміджу креативного міста.

Кіровоградщина у 2020 р. - це регіон, який:

інтенсивно розвивається завдяки кооперації, кластеризації та інтеграції аграрного і промислового комплексів;

підвищує конкурентоспроможність за рахунок вдалого поєднання локальних інновацій та глобальних комунікацій;

володіє розгалуженою міжрегіональною і міжнародною транспортно-логістичною інфраструктурою;

є одним з лідерів у розвитку "зеленої економіки" та використанні альтернативної енергетики, забезпеченні впровадження високих екологічних стандартів у виробництво готової продукції;

відроджує економічну перспективу малих міст і сільських територій;

підвищує життєздатність територіальних громад на основі інноваційних моделей місцевого самоврядування;

є екологічно безпечним регіоном зі сприятливими, комфортними та безпечними умовами для життєдіяльності людини.

Інтегральні стратегічні цілі

Досягнення наведеного бачення майбутнього Кіровоградської області здійснюватиметься у спосіб реалізації комплексу інтегральних стратегічних цілей.

Інтегральні цілі визначають загальне бачення якісних змін у структурі та способах використання потенціалу Кіровоградської області, підвищення її

конкурентоспроможності.

1. Підвищення рівня ефективності використання економічного потенціалу області:

- 1) використання ресурсного та технологічного потенціалу області для участі у забезпеченні функцій ядерно-енергетичної безпеки України;
- 2) видобуток золота та формування золотовалютних резервів країни;
- 3) вагомий внесок у продовольчу безпеку України;
- 4) забезпечення внутрішньоукраїнського стратегічного транзиту та функціонування транс'європейських транспортних коридорів;
- 5) ініціативні дії щодо організаційного оформлення Центрального макрорегіону України.
- 6) підвищення ролі та функціональних можливостей міст у подальшому розвитку області;
- 7) створення умов для поширення позитивних процесів розвитку міст на інші території, розвиток сільської місцевості;
- 8) підвищення ефективності використання внутрішніх факторів розвитку області;
- 9) підвищення ролі та функціональних можливостей міст у подальшому розвитку області";
- 10) диверсифікація джерел енергозабезпечення, їх системне, комплексне використання та оптимізація паливно-енергетичного балансу регіону;
- 11) утвердження принципу самодостатності енергозабезпечення та підвищення енергоефективності всіх видів економічної діяльності на території області;
- 12) визнання пріоритетності розвитку альтернативної (відновлюваної) енергетики на основі використання наявних на місцевому рівні ресурсів;
- 13) сприяння розвитку екологічно збалансованих промисловості та сільського господарства;
- 14) збільшення частки відновлюваної та альтернативної енергетики в паливно-енергетичному балансі області;
- 15) розвиток рекреаційно-туристичного комплексу з пріоритетністю "зеленого туризму";
- 16) формування регіонального екологічного коридору як частини Національної мережі екологічних коридорів України.

2. Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток:

- 1) створення високого рівня локальної доступності у межах території регіону; досягнення стабільного та комплексного розвитку сільських (віддалених, периферійних) територій;
- 2) подолання монофункціональності та забезпечення прискореного розвитку малих міст;
- 3) розвиток інфраструктури сільських територій та забезпечення сприятливих умов життєдіяльності сільського населення;

- 4) заохочення розвитку малого підприємництва на місцевому рівні;
- 5) розвиток міжрегіонального та міжнародного співробітництва територій;
- 6) формування конкурентного інформаційного простору та подолання комунікаційної ізольованості територій Кіровоградщини.

3. Запровадження сучасних моделей та успішних практик управління та формування інфраструктури:

- 1) формування мережі інститутів розвитку;
- 2) кластеризація основних галузей регіональної економіки;
- 3) запровадження інноваційних моделей місцевого самоврядування на засадах електронного врядування;
- 4) реалізація потенціалу соціокультурних інновацій та креативних індустрій;
- 5) децентралізація влади, реформування місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою;
- 6) підвищення якості державного управління регіональним розвитком;
- 7) посилення міжгалузевої координації в процесі формування та реалізації регіональної політики;
- 8) інституційне забезпечення регіонального розвитку.

Стратегічні напрями розвитку

Досягнення інтегральних цілей розвитку Кіровоградської області на період до 2020 року відбуватиметься за такими стратегічними напрямками:

1. Розвиток інноваційного та конкурентного виробничого сектору області:

- 1) оптимізація структури промислового комплексу;
- 2) ефективне використання природно-ресурсного потенціалу – набуття нової якості добувної промисловості;
- 2) сприяння поверненню Кіровограду статусу центру сільськогосподарського машинобудування;
- 4) пріоритетний розвиток високотехнологічних виробництв;
- 5) впровадження ресурсозберігаючих, інформаційних і наукоємних технологій;
- 6) нарощування експортного потенціалу промисловості;
- 7) формування регіональних вертикально інтегрованих компаній – нової основи регіональної економіки;
- 8) екологізація виробництва, впровадження енергозберігаючих технологій та альтернативних джерел енергії.

2. Зростання конкурентоспроможності аграрного сектору:

- 1) максимально ефективно використання природно-кліматичного потенціалу;

- 2) оптимізація землекористування;
- 3) нарощування виробництва продукції з більшою часткою доданої вартості;
- 4) створення замкнених циклів виробництва і переробки сільськогосподарської продукції;
- 5) вирощування екологічно чистої продукції і розвиток органічного виробництва;
- 6) поширення кластеризації виробництва сільськогосподарської продукції та відродження аграрної кооперації;
- 7) наукоємне агровиробництво;
- 8) підтримка сталого розвитку сільських територій.

3. Розвиток транспортно-транзитного потенціалу:

- 1) реалізація потенціалу географічного положення регіону;
- 2) відродження авіаційного сполучення;
- 3) відновлення перевезень річковим транспортом;
- 4) розвиток мультимодальних перевезень (авто-залізниця-вода);
- 5) створення транспортно-логістичних вузлів у ключових містах області;
- 6) зміцнення транспортних зв'язків з сусідніми регіонами;
- 7) розвиток транспортної мережі у сільській місцевості;
- 8) відновлення дорожньої інфраструктури та розвиток супровідних послуг;
- 9) підвищення якості, безпеки та ефективності перевезень;
- 10) зниження рівня техногенного навантаження транспорту на довкілля.

4. Розвиток сучасної індустрії послуг як основи постіндустріального поступу:

- 1) упорядкування сфери торгівлі, забезпечення дієвого захисту споживачів;
- 2) розвиток послуг у сфері культури, дозвілля і рекреації;
- 3) ефективний розвиток ЖКГ на засадах державно-приватного партнерства;
- 4) "відкриття" Кіровоградщини як об'єкта для туризму;
- 5) розширення спектру рекреаційних послуг;
- 6) формування сучасного ринку зв'язку та інформаційних технологій;
- 7) впровадження складових електронного урядування у сфері публічних послуг;
- 8) сприяння розвитку креативних індустрій.

5. Забезпечення комфортного та безпечного життєвого середовища для людини незалежно від місця її проживання.

- 1) підвищення доходів населення та подолання бідності;
- 2) забезпечення справедливої системи соціального захисту і допомоги малозабезпеченим;
- 3) створення умов для розвитку особистості та інвестицій у людський

капітал;

- 4) синхронізація освітньої сфери з потребами ринку праці;
- 5) першочергова турбота про материнство і дитинство;
- 6) завершення реформування системи медичного забезпечення;
- 7) гарантування комфортного і безпечного життєвого середовища для людини.

IV. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ТА ЗАВДАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ОБЛАСТІ

4.1. Розвиток інноваційного та конкурентного виробничого сектору області

Мета: оптимізація структури промислового комплексу з пріоритетним розвитком високотехнологічних виробництв, енерго- і ресурсозберігаючих, інформаційних і наукоємних технологій. Підвищення ефективності використання мінерально-сировинної бази, підвищення конкурентоспроможності харчопереробної галузі, екологізація виробництва за рахунок упровадження енергозберігаючих технологій та альтернативних джерел енергії.

Стан і ресурсний потенціал

Промисловість області забезпечує 21,7 % валової доданої вартості, яка створюється в області. Стратегічно важливими для економіки області є машинобудування та харчова промисловість – галузі, якими забезпечується найбільша частка валової доданої вартості.

У загальному обсязі реалізованої промислової продукції області харчова промисловість складає 56,6 %, постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря - 12,9 %, машинобудування - 9,1 %, металургія - 9,0 %, добувна промисловість – 3,6 %.

Продукція промисловості забезпечує важливу частку товарного експорту області. Найвагомішими експортними позиціями у 2014 році були жири та олії тваринного або рослинного походження (55 % у структурі експорту товарів області), машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання (10,7%), продукти рослинного походження (10 %), готові харчові продукти (15,5%), мінеральні продукти (3,7%).

Харчова промисловість області забезпечує виробництво 19,7% олії соняшникової нерафінованої, 7,1 % ковбасних виробів, 3,9 % круп, 2,5 % цукру, 5,8% виробів кондитерських від загального обсягу цієї продукції, виробленої в Україні. Основними товаровиробниками у харчовій галузі області є ПрАТ "Креатив", ПАТ "Кіровоградолія", ТОВ "Відродження", ПП "Віктор і К", ТДВ "М'ясокомбінат "Ятрань", ПП "ВКіК", ТОВ "Круп'яний дім", філія ПАТ "Державна продовольчо-зернова корпорація України "Новоукраїнський комбінат хлібопродуктів", філія ТОВ "Верес", ТОВ "Новомиргородський

цукор", ТОВ "Олександрійський цукровий завод", ТОВ "Три стар", ТОВ "Агропродукт".

Машинобудування регіону посідає провідне місце в Україні у виробництві посівних та ґрунтообробних сільськогосподарських машин, насосів і гідравлічних систем, кранів мостових електричних, електричного та електронного устаткування. Найпотужніші підприємства машинобудування області - ПАТ "Гідросила" (лідер на ринку СНД з розроблення та виготовлення гідромашин для тракторів, комбайнів, сільськогосподарських, будівельно-дорожніх та інших мобільних машин); ПАТ "Червона зірка" (одне з провідних підприємств сільськогосподарського машинобудування України); ПрАТ "Науково-виробниче об'єднання "Етал" (найбільший виробник електротехнічної продукції), ПАТ "Науково-виробниче підприємство "Радій" (виробник систем управління та захисту атомних електростанцій).

Найважливішим напрямом **металургійного виробництва** області є виробництво феронікелю з використанням окислених нікелевих руд (ТОВ "Побужський феронікелевий комбінат" - єдине підприємство в Україні, яке виробляє в промисловому масштабі феронікель з бідних окислених нікелевих руд).

Кіровоградська область є одним із найбільш насичених **мінеральними ресурсами** регіонів України. На її території виявлено 32 види і налічується майже 300 родовищ різноманітних корисних копалин. Це обумовлює значний розвиток добувної промисловості.

На території області розвідано 43 ділянки у складі 12 родовищ бурого вугілля. Найбільші родовища знаходяться на території міста Олександрії, Петрівського та Олександрійського районів. З метою стабілізації ситуації у буровугільному комплексі області проводиться робота щодо визначення та залучення потенційних інвесторів.

У 2011 році ДП "Східний гірничо-збагачувальний комбінат" розпочато промислово-дослідний видобуток урану на Новоколятинівському родовищі. З метою розвитку уранопереробної промисловості у 2013 році розпочато будівництво на території Маловисківського району промислових потужностей із виробництва ядерного палива.

Розробляються два родовища залізистих кварцитів – Петрівське та Артемівське, загальні запаси яких складають 6,45%, а видобуток 2,6 % від загальних запасів в Україні. У 2011 р. введено в експлуатацію гірничо-збагачувальний комбінат із видобутку та переробки ільменітового концентрату Бирзулівського родовища (ТОВ ВКФ "Велта", Новомиргородський район). Вивчаються запаси золота на Клишівському та Юріївському родовищах.

Кіровоградська область має суттєві перспективи **використання альтернативних джерел енергії**, розвитку "зеленої енергетики". Серед ресурсів альтернативної (відновлюваної) енергетики області:

відходи сільськогосподарського виробництва (рослинництва, тваринництва), у т. ч.: біомаса (відходи тваринництва (гній), солома, стебла соняшнику (лушпиння соняшнику) та кукурудзи тощо;

ресурси геліоенергетики. За рівнем ресурсного забезпечення розвитку

геліоенергетики область знаходиться у II зоні сонячної активності. Кількість сонячних годин протягом року коливається від 1-2 щодня у грудні до 8-9 у літні місяці;

відходи деревообробки та деревини, що виникають унаслідок розчищення лісових масивів, лісопосадок (гілля, хмиз тощо) є сировиною для виробництва пеллетів та брикетів, паливної щепи.

Проблеми, що потребують вирішення:

1) недостатньо впроваджуються інноваційні технологічні процеси для комплексного вилучення цінних корисних компонентів зі складу руд;

2) відсутність комплексного підходу до використання потенціалу буровугільного комплексу для потреб регіональної (національної) економіки. Незважаючи на значні поклади бурого вугілля, наявність усіх необхідних передумов для ефективного розвитку буровугільної галузі, а також наявність пропозицій приватних та іноземних інвесторів видобуток вугілля не проводиться;

3) низький рівень забезпеченості сировиною підприємств харчової промисловості, недостатня якість окремих видів харчової продукції, що призводить до зменшення обсягів виробництва та споживання продуктів харчування;

4) висока енергоємність виробництва у промисловості, відсутність системного підходу до комплексного вирішення питань енергоефективності та енергозбереження. Промислові підприємства споживають 65,6% умовного палива, з них 21,9 % природного газу та 55,1 % електроенергії від загальних обсягів споживання цих ресурсів в області;

5) низький рівень інноваційної активності промислових підприємств. Кількість інноваційно-активних підприємств промисловості складає лише 2,7 % від загальної їх кількості в Україні;

6) низький рівень інвестування промисловості. Станом на початок 2011 року область посідала передостаннє місце в Україні за показником прямих іноземних інвестицій – 65 дол. США на 1 особу. Обсяги прямих іноземних інвестицій в економіку області станом на кінець 2011 року становили 72,2 млн. дол. США (0,1 % від загальних обсягів прямих іноземних інвестицій в економіку України), з яких 30,2 млн. дол. були спрямовані в промисловість області. Коштами іноземних інвесторів у 2011 році було профінансовано 5,6 % інвестицій в основний капітал;

7) високий ступінь зношеності основних фондів у промисловості та будівництві, який у 2010 році у промисловості складав 60,5 %, у будівництві – 56,4 %, що призводить до зниження конкурентоспроможності продукції промисловості на внутрішньому та зовнішньому ринках;

8) нерозвиненість коопераційних зв'язків у промисловості, низький рівень співробітництва наукових установ і бізнесу в здійсненні науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, що призводить до гальмування інноваційного розвитку промисловості та перешкоджає формуванню замкнених ланцюгів виробництва;

9) високий рівень техногенного навантаження на навколишнє середовище, пов'язаний із наявністю в області забруднюючих виробництв.

Стратегічні пріоритети та завдання щодо їх реалізації

1. Нарощування обсягів виробництва промислової продукції та її реалізації на внутрішньому й зовнішніх ринках, що дозволить збільшити внесок промисловості у формування валової доданої вартості області та зміцнити конкурентні позиції промислового комплексу регіону.

Завдання:

1) проведення моніторингу використання наявних промислових об'єктів області, ступеня їхньої завантаженості, виявлення потенціалу розвитку та розроблення поетапного плану розвитку використання незадіяних виробничих потужностей;

2) надання підтримки промисловим підприємствам області у пошуку потенційних партнерів та укладанні договорів про співробітництво, що сприятиме розвитку експортного потенціалу й виходу підприємств області на світові ринки;

3) проведення виставкової, інформаційної та маркетингової діяльності, спрямованої на просування промислових товарів на перспективні ринки;

4) надання інформаційної та методичної підтримки підприємствам у реалізації їхньої продукції на ринках області;

5) сприяння залученню промислових підприємств до реалізації загальнодержавних програм та національних проектів, зокрема – у сфері розвитку АПК;

6) налагодження співробітництва промислових підприємств з закладами освіти для забезпечення підприємств кадрами необхідної кваліфікації;

7) сприяння розширенню на законодавчому рівні можливостей задіяння потенціалу та механізму державного замовлення для стратегічно важливих для регіону підприємств, налагодження виробництва окремих видів продукції відповідно до потреб внутрішнього ринку.

2. Підвищення ефективності використання мінерально-сировинної бази області як ресурсу розвитку, здатного забезпечити конкурентні переваги добувної промисловості.

Завдання:

1) сприяння залученню приватних інвесторів з метою добудови та введення в експлуатацію Криворізького гірничо-збагачувального комбінату окислених руд як важливої складової металургійного комплексу України;

2) сприяння завершенню будівництва Новокостянтинівської шахти ДП "Східний гірничо-збагачувальний комбінат";

3) сприяння будівництву заводу з виробництва ядерного палива;

4) з метою максимального заміщення використання природного газу для енерго- і теплопостачання Кіровоградської області сприяння відновленню вуглевидобутку та подальшому розвитку використання потенціалу

буровугільної галузі області, зокрема з використанням сучасних інноваційних технологій;

5) здійснення заходів щодо розширення ринків збуту буровугільної продукції, в т.ч. поширення використання бурого вугілля у діючих теплоелектростанціях та теплоелектроцентралях із застосуванням інноваційних технологій;

б) забезпечення організаційної та інформаційної підтримки реалізації існуючих інвестиційних проектів з розробки родовищ гранітів, піску та інших корисних копалин з метою забезпечення випереджального розвитку та реалізації потенціалу області у виробництві будівельних сумішей і матеріалів.

3. Підвищення конкурентоспроможності харчової промисловості, розвиток коопераційних зв'язків та мережевого співробітництва в галузі, що сприятиме створенню замкнених ланцюгів виробництва в АПК, забезпечить зростання виробництва продукції харчової промисловості, зайнятості та дозволить забезпечувати населення країни якісними продуктами харчування і розширювати ринки їх збуту.

Завдання:

1) сприяння запровадженню новітніх технологій, участі підприємств харчової промисловості в реалізації загальнодержавних програм, проектів та оновлення матеріально-технічної бази підприємств;

2) сприяння впровадженню системи аналізу ризиків та контролю (регулювання) у критичних точках (НАССР) у підприємствах харчової промисловості;

3) сприяння збільшенню обсягів надходження сільськогосподарської сировини на підприємства харчової промисловості;

4) сприяння налагодженню поглиблених зв'язків підприємств харчової промисловості з оптово-роздрібними торговельними мережами для збільшення обсягів реалізації продукції;

5) надання маркетингової підтримки при реалізації харчових продуктів з підвищеними споживчими якостями;

б) популяризація продукції місцевих товаровиробників шляхом участі у виставках та ярмарках.

4. Розбудова інвестиційного потенціалу у промисловості та стимулювання оновлення основних фондів як необхідних передумов розширеного відтворення і модернізації промислового комплексу, зменшення енергоємності промислового виробництва та підвищення конкурентоспроможності промислової продукції.

Завдання:

1) спрощення процедур реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності та створення мережі адміністративних установ, що працюють за принципом "єдиного вікна" і надають повний спектр управлінських послуг, пов'язаних з реєстрацією підприємців;

2) запровадження заходів щодо поліпшення інвестиційного клімату та підняття інвестиційного іміджу області, у тому числі - спрощення процедур започаткування і ведення бізнесу та землевідведення;

3) створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій, зокрема за рахунок широкого інформування ділових кіл країн-партнерів про можливості інвестування у промисловість області, а також сприяння вітчизняним та іноземним інвесторам у всебічному ознайомленні з об'єктами інвестування;

4) сприяння створенню на території області індустріальних парків з метою залучення передових технологій, а також розвитку сучасної виробничої і ринкової інфраструктури області, зокрема – у сферах виробництва енергозберігаючого енергетичного обладнання, засобів аграрної механізації тощо;

5) запровадження навчання та підвищення кваліфікації працівників органів місцевого самоврядування, громадських організацій та наукових установ за напрямками: залучення інвестицій, розробка інвестиційних проектів, проектний менеджмент;

6) формування сприятливого інвестиційного клімату, позитивного інвестиційного іміджу та просування на зовнішній ринок інвестиційних можливостей області;

7) створення системи моніторингу стану реалізації інвестиційних проектів, у тому числі в рамках державно-приватного партнерства, та здійснення контролю за їх реалізацією;

8) забезпечення створення системи підготовки фахівців з питань управління інвестиційними проектами, у тому числі в рамках державно-приватного партнерства;

9) створення умов для розвитку міжрегіональної та міжнародної кооперації з реалізації інвестиційних проектів, у тому числі в рамках державно-приватного партнерства;

10) удосконалення механізму банківського кредитування проектів регіонального розвитку - іпотечного кредитування, відкриття кредитних ліній, надання пільгових середньострокових та довгострокових кредитів, створення ринку цінних паперів, розміщення облігацій місцевих позик та реалізація за рахунок залучених коштів проектів регіонального розвитку.

5. Підвищення ефективності інноваційної діяльності у промисловості, сприяння розвитку виробництва високотехнологічної продукції машинобудування, приладобудування та харчової промисловості.

Завдання:

1) розроблення програми інноваційного розвитку області з метою формування ефективної інноваційної політики, розбудови інноваційної інфраструктури, підтримки та регулювання інноваційних процесів у промисловості;

2) сприяння створенню центрів інноваційного розвитку з метою інформаційно-аналітичної, методичної та фінансової підтримки науково-

дослідницьких і дослідно-конструкторських розробок на підприємствах машинобудування, сприяння розробленню та впровадженню у виробництво нових видів техніки;

3) поліпшення матеріально-технічного та фінансового забезпечення наукових досліджень, насамперед завдяки активізації співпраці науковців як з провідними науковими центрами України та зарубіжжя, так і з промисловими підприємствами регіону;

4) надання маркетингової підтримки при реалізації екологічно чистих харчових продуктів з підвищеними споживчими якостями продукції, підтримка участі провідних виробників екологічно чистої продукції та високоякісної продукції глибокої переробки у міжнародних виставках та ярмарках;

5) налагодження кооперації між науковими установами, органами місцевої влади та бізнесу у створенні інноваційної інфраструктури області: бізнес-інкубаторів, технопарків, інвестиційних компаній, регіональних кластерів, інститутів спільного інвестування тощо;

б) створення системи стратегічного планування потреб економіки у висококваліфікованих кадрах за видами економічної діяльності та у професійно-кваліфікаційному розрізі;

7) забезпечення підготовки висококваліфікованих фахівців та робітничих кадрів для задоволення потреб регіонів з урахуванням пріоритетів їх розвитку;

8) забезпечення підтримки та розвитку інтелектуального і творчого потенціалу через систему освіти та навчання протягом життя;

9) розвиток науково-інноваційного співробітництва державного та недержавного сектору науки, вищих навчальних закладів і наукових установ з реальним сектором економіки;

10) розвиток інноваційної культури шляхом популяризації провадження наукової, винахідницької та інноваційної діяльності, а також створення цілісної системи освіти з урахуванням кадрового забезпечення інноваційної діяльності;

11) стимулювання промисловців до запровадження новітніх технологій та інновацій, сприяння розвитку новаторської і раціоналізаторської роботи у підприємствах;

12) підвищення ефективності дії механізму стандартизації та сертифікації продукції, захисту інтелектуальної власності, дотримання авторського права та суміжних прав, забезпечення досягнення високих стандартів якості, безпеки, екологічності продукції.

6. Диверсифікація джерел енергопостачання, підвищення рівня енергоефективності в області та розвиток "зеленої економіки"

Завдання:

1) проведення аналізу ефективності енергоспоживання та резервів енергозбереження у промисловості;

2) стимулювання переходу промислових підприємств до використання альтернативних видів палива, налагодження співробітництва між місцевими виробниками такого палива та промисловими підприємствами області;

3) розроблення та реалізація пілотних інвестиційно-інноваційних проектів, спрямованих на зменшення витрат паливно-енергетичних ресурсів і впровадження новітніх технологій;

4) поширення практики проведення виставок-ярмарків енергозберігаючого обладнання і технологій;

5) інформування іноземних інвесторів щодо перспектив участі у реалізації інвестиційних проектів з виробництва енергоносіїв із відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива;

6) стимулювання переходу та популяризація заходів щодо використання альтернативних видів палива, налагодження співробітництва між місцевими виробниками такого палива та споживачами області;

7) зменшення витрат паливно-енергетичних ресурсів шляхом здійснення організаційних, технічних, технологічних та інших заходів, зокрема оновлення основних фондів, модернізація виробничих потужностей, запровадження енерго-ефективних технологій;

8) оптимізація структури регіонального енергетичного балансу шляхом заміщення природного газу енергоресурсами, отриманими з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива, насамперед на об'єктах соціальної сфери;

9) проведення аналізу ефективності енергоспоживання та резервів енергозбереження;

10) розроблення та реалізація проектів, спрямованих на зменшення витрат паливно-енергетичних ресурсів і впровадження новітніх технологій;

11) інформування іноземних інвесторів щодо перспектив участі у реалізації інвестиційних проектів з виробництва енергоносіїв із відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива;

12) залучення інвестицій в енергетичну галузь для проведення її структурної модернізації, реконструкції об'єктів інфраструктури.

Очікувані результати:

1) реструктуризація промислового комплексу у напрямі збільшення частки високотехнологічних виробництв за рахунок упровадження науково-технічних інновацій, енерго- та ресурсозберігаючих і наукоємних технологій;

2) переорієнтація сировинно орієнтованого промислового виробництва на випуск конкурентоспроможної кінцевої продукції з більшою часткою доданої вартості;

3) зменшення енергоємності та підвищення енергоефективності промислового виробництва;

4) забезпечення конкурентоспроможності промислової продукції на внутрішньому та зовнішніх ринках, нарощування обсягів її реалізації та експорту;

5) формування ефективних мережевих структур у промисловості, зміцнення співробітництва між владою, бізнесом та наукою;

б) зростання виробництва та споживання альтернативних і відновлюваних видів палива, зменшення техногенного навантаження на навколишнє середовище;

7) підвищення продуктивності праці та соціальних гарантій працівників промислового комплексу регіону.

4.2. Зростання конкурентоспроможності аграрного сектору

Мета: формування екологічно та економічно збалансованого сільськогосподарського комплексу на основі максимально ефективного використання наявного в області природно-ресурсного потенціалу. Підтримка сталого розвитку сільських територій, створення сприятливих умов для життєдіяльності та підвищення добробуту населення області. Нарощування виробництва високоякісної продукції, формування замкнених циклів виробництва сільськогосподарської продукції, вирощування екологічно чистої продукції та розвиток органічного виробництва.

Стан і ресурсний потенціал

Кіровоградська область має значний ресурсний потенціал для формування високотехнологічного аграрного сектору, здатного здійснювати суттєвий внесок у забезпечення продовольчої безпеки країни, розширення сировинної бази для харчової промисловості, посилення експортних позицій України.

Ґрунтовий покрив області характеризується високою родючістю, оскільки представлений чорноземами, на частку яких припадає 95 % орних земель. За ступенем родючості ґрунтів Кіровоградська область посідає четверту позицію в Україні, а за 100-бальною шкалою якості ці ґрунти оцінено у 67 балів.

В області сконцентровано 2 млн. га земель сільськогосподарського призначення, або 4,9 % загальної площі сільгоспугідь України, у т. ч. ріллі - 1,76 млн. га, або 5,4 % ріллі України. За показниками площі сільськогосподарських угідь та ріллі у розрахунку на одного мешканця, які у 2010 році становили 2,03 та 1,76 відповідно, Кіровоградська область є лідером в Україні.

Водночас, наслідком високої господарської освоєності земельного фонду є прогресуюча деградація земель, що створює загрозу екологічній безпеці країни. Так, в області 1029,1 тис. га сільгоспугідь піддані водній ерозії, 3,9 тис. га – засолені, 0,8 тис. га – солонцюваті, 12,6 тис. га – кислі, 3,4 тис. га – перезволожені, 8,3 тис. га – заболочені, 0,5 тис. га – кам'яністі, 1111,7 тис. га – дефляційно небезпечні. Через ерозійні процеси площа ярів перевищує 3,5 тис.га, і щорічно втрачається 1,1 млн. т гумусу.

Виробництво сільськогосподарської продукції в області здійснюють понад 3,2 тис. сільськогосподарських підприємств та 2,5 тис. фермерських господарств. У користуванні фермерських господарств перебуває 405,1 тис. га сільськогосподарських угідь, у т. ч. ріллі – 400,9 тис. га. Із загальної площі сільськогосподарських угідь взято в оренду 341,4 тис. га (84,3 %).

На початок 2015 року у сільських поселеннях налічувалось 143,6 тис. домогосподарств, з них кількість домогосподарств, членам яких надано земельні ділянки для ведення особистого селянського господарства, – 126,3 тис. (88% загальної кількості). У користуванні особистих селянських господарств знаходиться 308,7 тис. га землі.

У галузевій структурі валової продукції сільського господарства провідне місце належить рослинництву, частка якого у 2013 році склала 83,2 %, тваринництву належить 16,8 %.

Спостерігається позитивна динаміка нарощування крупнотоварного виробництва. Частка продукції, виробленої сільськогосподарськими підприємствами, у загальному обсязі виробництва зросла з 56,9 % у 2010 році до 65,3 % у 2013 році.

Сільськогосподарські підприємства спеціалізуються на виробництві зернових і зернобобових культур та соняшнику, тоді як господарства населення – на вирощуванні картоплі, овочів, плодів та ягід. Так, у 2013 році сільськогосподарськими підприємствами було вироблено 84% зернових та зернобобових культур від загального обсягу виробництва цих культур в області, 98,6 % цукрових буряків та 81,4 % соняшнику, тоді, як господарства населення виробили 99,7 % картоплі, 95,3 % овочів і 95,3 % плодів та ягід.

Виробництво валової продукції тваринництва у 2011 та 2013 роках знижувалося, за винятком 2010, 2012 та 2014 років (зростання на 6,5 %, 5,9 % та 1,6 % відповідно, в основному за рахунок збільшення вирощування свиней та птиці).

Поголів'я великої рогатої худоби за 2010-2014 роки зменшилося на 2,2 тис. голів і станом на 2014 рік становило 120,4 тис. голів, у т. ч. поголів'я корів – на 6,6 тис. голів і становило 61,7 тис. голів, свиней - на 10,2 тис. голів до 266,5 тис. голів. За цей період поголів'я овець та кіз збільшилося на 1,9 тис. голів до 43,8 тис. голів, поголів'я птиці – на 80,3 тис. голів до 4654,4 тис. голів.

Господарствами населення у 2013 році утримувалося 75,7 % поголів'я великої рогатої худоби, у т.ч. 82,5 % корів, 52,5 % свиней та 86,6 % птиці. Як наслідок, 69,1 % м'яса (у забійній масі), 85,7 % молока та 66,2 % яєць вироблялося господарствами населення.

Проблеми, що потребують вирішення:

1) недотримання науково обґрунтованої системи сівозмін та нераціональне сільськогосподарське землекористування, що призводить до зниження урожайності, втрат вирощеної продукції і погіршення її якості. Домінування у структурі посівних площ культур, що мають ринковий попит, але негативно впливають на якість ґрунтів і знижують вміст гумусу в ґрунтах;

2) низький рівень використання зрошуваних земель, внаслідок чого недоотримується значна кількість сільськогосподарської продукції у зоні ризикованого виробництва;

3) посилення деградації ґрунтового покриву та розвиток ерозійних процесів внаслідок недотримання агротехнологічних заходів при обробці

еродованих та дефляційних земель і загального низького рівня культури землеробства;

4) домінування дрібнотоварного виробництва продукції тваринництва та плодоовочівництва, що обмежує можливості використання сучасних агротехнологій і новітніх засобів праці, виконання високотехнологічних операцій з вирощування сільгоспкультур і використання відповідних сховищ для її зберігання, зумовлює низьку якість виробленої продукції та її невідповідність міжнародним санітарним нормам і стандартам якості;

5) зниження поголів'я великої рогатої худоби, що призводить до дефіциту молочної продукції, зростання у структурі виробництва частки менш якісного, порівняно з яловичиною, м'яса птиці і не сприяє формуванню повноцінного харчового набору для мешканців регіону;

6) низький рівень розвитку соціальної інфраструктури на селі, що зумовлює незадовільний рівень життя сільського населення, погіршення демографічної ситуації і вплив працездатного населення в інші регіони країни та за кордон;

7) низький рівень розвитку ринкової інфраструктури, системи зберігання та реалізації сільськогосподарської продукції, що знижує її якість, призводить до втрат при зберіганні та транспортуванні, а також до значних сезонних цінових коливань на продукти харчування;

8) недостатнє матеріально-технічне забезпечення аграрних підприємств, їхня низька капіталоозброєність та капіталооснащеність, що перешкоджає прискоренню оновлення матеріально-технічної бази і не сприяє нарощуванню виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції;

9) нерозвиненість органічного виробництва сільськогосподарської продукції;

10) низький рівень розвитку підприємництва на селі та слабка диверсифікованість економіки сільських територій, що обумовлює високий рівень безробіття, трудової міграції, посилює територіальну диференціацію.

Стратегічні пріоритети та завдання щодо їх реалізації

1. Підвищення доданої вартості в аграрній сфері

Завдання:

1) сприяння удосконаленню структури сільськогосподарських угідь та посівів, дотриманню оптимальної структури посівних площ за рахунок поєднання заходів економічного стимулювання сільськогосподарських землекористувачів та їх юридичної відповідальності у сфері охорони земель;

2) розроблення системи заходів щодо модернізації системи зрошення та розширення площ зрошуваних земель за рахунок реконструкції діючих та придбання нових систем дощувальної техніки, створення цілісних технологічних комплексів;

3) посилення фінансової підтримки та інформаційно-консультативного супроводу сільськогосподарських товаровиробників з метою сприяння збільшенню внесення мінеральних та органічних добрив;

4) формування регульованого ринку сільськогосподарських земель на основі гарантування забезпечення громадянам реалізації прав власності на земельну ділянку;

5) забезпечення захисту прав власників земельних ділянок (паїв), зданих в оренду;

6) сприяння створенню високоефективних товарних господарств на основі концентрації земель в оптимальних розмірах;

7) поширення лізингових механізмів оновлення парку сільськогосподарської техніки як засобу поліпшення матеріально-технічної бази сільського господарства;

8) створення умов для залучення інвестицій у будівництво тваринницьких комплексів молочно-м'ясного напрямку;

9) розвиток сільськогосподарської дорадчої діяльності шляхом організації на постійній основі тренінгів, семінарів та курсів для керівників і працівників сільськогосподарських підприємств, фермерів, селян з метою підвищення рівня знань та вдосконалення практичних навичок прибуткового ведення господарства;

10) організація системи професійної підготовки та перепідготовки фахівців та спеціалістів аграрного профілю, навчання новітнім технологіям сільськогосподарського виробництва;

11) створення рівних умов для підтримки сільськогосподарських виробників незалежно від їх виду, типу, розміру, форми власності та господарювання;

12) поліпшення економічної діяльності на селі шляхом диверсифікації сільськогосподарського виробництва та впровадження інтенсивних технологій;

13) розвиток альтернативних видів економічної діяльності у сільській місцевості;

14) раціоналізація структури сільськогосподарського виробництва для зростання його доданої вартості, забезпечення виконання завдань щодо забезпечення життєдіяльності населення та потреб національної економіки в особливий період.

2. Розвиток рослинництва як основи продовольчої безпеки регіону з метою забезпечення потреби населення і переробної промисловості у високоякісній рослинницькій продукції та створення стабільної кормової бази для тваринницької галузі.

Завдання:

1) заохочення якнайповнішого використання біологічного потенціалу продуктивності культур шляхом застосування інтенсивних технологій у рослинництві;

2) посилення співпраці дослідних господарств і дослідних станцій науково-дослідних установ, дослідних та навчально-дослідних господарств навчальних закладів, суб'єктів насінництва та розсадництва, що виконують роботи із селекції сільськогосподарських культур, з метою збільшення

виробництва оригінального та високорепродукційного насіння сільськогосподарських культур;

3) надання аграрним господарствам державної підтримки у придбанні якісного насіння високоврожайних сортів культур, забезпеченні сучасною сільськогосподарською технікою, добривами і агрохімікатами, в організації заготівлі та реалізації сільськогосподарської продукції з метою заохочення розширення виробництва плодоовочевої продукції, розвитку садівництва, виноградарства, хмелярства;

4) створення умов для розширення посівних площ кормових культур, насамперед за рахунок білкових культур та багаторічних бобових трав, для формування збалансованої та стабільної кормової бази тваринницької галузі.

3. Розвиток тваринницької галузі, що сприятиме поліпшенню забезпеченості населення м'ясо-молочною продукцією та високобілковими й дієтичними продуктами харчування.

Завдання:

1) посилення селекційно-племінної роботи в тваринництві, створення племінних репродукторів сільськогосподарських тварин з метою сприяння відтворенню високоефективних порід тварин та поліпшення племінного потенціалу маточного стада;

2) надання підтримки формуванню високопродуктивного поголів'я у господарствах всіх форм власності за рахунок племінних ресурсів племпідприємств та забезпечення дрібнотоварних виробників високоякісним генетичним матеріалом для штучного осіменіння та поліпшення генетичного потенціалу худоби;

3) надання організаційно-методичної підтримки створенню молочарських кооперативів з метою заохочення збільшення поголів'я тварин, насамперед великої рогатої худоби, в сільськогосподарських підприємствах та створення умов для розвитку молочногоскотарства у фермерських підприємствах;

4) підтримка розвитку сімейних ферм, що спеціалізуються передусім на виробництві м'ясо-молочної продукції;

5) створення умов для розширення інтеграційних і технологічних зв'язків між сільгосптоваровиробниками та підприємствами харчової промисловості для становлення комплексів, які об'єднують у єдиному технологічному ланцюгу виробництво зерна, комбікормів, вирощування свиней, ВРХ та переробку сировини у продукти харчування високого ступеня готовності;

6) сприяння застосуванню комплексної механізації, автоматизації та комп'ютеризації виробничих процесів при вирощуванні й відгодівлі худоби, поліпшенню структури раціонів годівлі худоби, зокрема збільшенню у ній повноцінних комбінованих кормів, сіна, сінажу та коренеплодів шляхом всебічного інформування сільгосптоваровиробників про сучасні досягнення науки і техніки, організації виставок, ярмарок та презентацій, спрямованих на оволодіння ними новими знаннями.

4. Розвиток інфраструктури аграрного ринку з метою поліпшення доступу сільськогосподарської продукції на ринок, зменшення втрат при її зберіганні та транспортуванні, забезпечення формування ринкової ціни на продукти харчування.

Завдання:

1) реконструкція наявних та будівництво нових овоче- та фруктосховищ, створення в області сучасного оптового ринку сільськогосподарської продукції;

2) сприяння створенню заготівельно-збутових сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, молокопереробних міні-цехів на базі молочарських кооперативів, рибопереробних міні-цехів по виготовленню рибних консервів на базі великих орендних рибогосподарських господарств та користувачів водних біоресурсів на Кременчуцькому та Дніпродзержинському водосховищах;

3) поліпшення транспортної та логістичної інфраструктури аграрного ринку шляхом розвитку мережі доріг з твердим покриттям у сільській місцевості;

4) відновлення перевезень сільськогосподарської продукції річковим транспортом, будівництво портового терміналу з елеватором на р. Дніпро;

5) сприяння розвитку місцевих сільськогосподарських ринків і ярмарків, забезпечення їх умовами для зберігання, обробки та пакування сільськогосподарської продукції, а також перевірки та контролю її якості;

6) налагодження партнерських відносин між місцевими органами виконавчої влади, товаровиробниками та суб'єктами роздрібною торгівлі області в частині забезпечення населення соціально значущими продовольчими товарами належної якості за доступними цінами у рамках реалізації проекту "Купуй Кіровоградське";

7) запровадження механізмів електронної торгівлі на товарній біржі з використанням інструментів товарного обігу, включаючи товарні деривативи та складські свідоцтва, системи спотової, форвардної та ф'ючерсної торгівлі для зниження цінових ризиків при виробництві сільськогосподарської продукції;

8) організація та проведення в Кіровоградській області щорічної всеукраїнської агропромислової виставки "АГРОЕКСПО".

5. Розвиток сільських територій та розбудова соціальної інфраструктури, що створить умови для розширення сфери застосування праці у сільській місцевості, підвищення рівня доходів селян і якості проживання на селі.

Завдання:

1) поліпшення якості автомобільних доріг районного значення, забезпечення населених пунктів централізованим водопостачанням та водовідведенням, здійснення їх газифікації;

2) формування системи надання медичної допомоги населенню на селі на основі пріоритетного розвитку первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини, поліпшення спеціалізованої, швидкої та невідкладної медичної допомоги, що надається сільському населенню, шляхом

оснащення лікувально-профілактичних закладів сучасним лікувально-діагностичним обладнанням та спеціальними автотранспортними засобами;

3) забезпечення розвитку закладів культури та сприяння широкому доступу до них сільських жителів, активне пропагування історико-культурної спадщини області;

4) розробка та впровадження програм, спрямованих на заохочення кваліфікованої молоді до проживання у сільській місцевості;

5) розробка та реалізація програми створення мережі дрібних підприємств місцевого значення з перероблення аграрної продукції;

6) впровадження у практику господарювання інноваційних технологій на основі формування і розвитку аграрних технологічних парків та бізнес-інкубаторів;

7) підтримка розвитку сільського "зеленого туризму";

8) сприяння зайнятості населення в сільській місцевості поза сферою сільськогосподарського виробництва, включаючи розвиток аграрного бізнесу, сільського туризму, народних ремесел і промислів, підприємств сфери послуг тощо;

9) створення умов для соціального розвитку села, стійкої мотивації до соціальної відповідальності бізнесу в аграрному секторі, суміжних секторах виробництва і сфері послуг;

10) підвищення привабливості проживання в сільській місцевості, виконання програми державної підтримки молодих працівників, залучених до роботи в сільських населених пунктах.

6. Екологічне поліпшення агроландшафтів та розвиток органічного виробництва, що дозволить знизити екологічне навантаження на ґрунтовий покрив на основі екологізації сільськогосподарського виробництва, сприятиме збереженню та відтворенню родючості ґрунтів, підвищенню конкурентоспроможності аграрної продукції регіону.

Завдання:

1) системна протидія ерозійним процесам;

2) здійснення всебічного інформування сільськогосподарських землекористувачів про особливості та ефективність використання на ґрунтах із складним рельєфом, схилових та ерозійно небезпечних землях контурно-меліоративної організації території землекористування з метою забезпечення збереження та відновлення природної родючості ґрунтів;

3) поліпшення стану земель шляхом проведення рекультивації порушених земель, створення захисних лісонасаджень, проведення культуро-технічних робіт, будівництва протиерозійних валів-доріг, нанесення родючого шару ґрунту;

4) сприяння розширенню застосування ґрунтозахисних технологій обробки ґрунту, адаптованих до зональних особливостей, оптимізації сільськогосподарського землекористування шляхом виведення з інтенсивного обробітку малопродуктивних і деградованих земель;

5) здійснення агрохімічного обстеження ґрунтів, а також контролю за змінами їх якісного стану, проведення агрохімічної паспортизації земельних ділянок;

б) заохочення впровадження альтернативних ресурсозберігаючих і безпечних технологій та систем землеробства, насамперед на основі запровадження екологічного землеробства, що дозволить знизити рівень забруднення земель і підвищити їхню якість;

7) сприяння запровадженню інтегрованої системи захисту рослин, яка зорієнтована насамперед на використання агротехнічного та біологічного методів і спрямована на зменшення обробітку сільгоспкультур хімічними реагентами;

8) систематичне ведення екологічного моніторингу та контролю за ефективністю використання земельних ресурсів, обсягами внесення мінеральних добрив, засобів захисту рослин від хвороб та шкідників сільгоспкультур з метою своєчасного виявлення зміни якісного стану земель і властивостей ґрунтів внаслідок нераціонального їх використання;

9) посилення контролю за використанням земель водного фонду, а також за екологічним станом поверхневих вод, що використовуються для потреб сільського господарства;

10) поширення інформації про особливості виробництва та реалізації органічної продукції (сировини), зокрема, можливості отримання дотацій (субсидій) при виробництві та обігу органічної продукції і сировини з метою сприяння розвитку органічного виробництва сільськогосподарської продукції, насамперед, на землях південно-західної частини області;

11) сприяння створенню регіонального кластеру виробників екологічної продукції з подальшою співпрацею з подібними кластерами, що функціонують у сусідніх областях (Полтавській, Вінницькій, Миколаївській, Одеській), з перспективою формування єдиного міжрегіонального кластеру.

Очікувані результати:

1) забезпечення населення регіону та країни високоякісними продуктами харчування широкого асортименту, нарощування експортного потенціалу агропромислового комплексу області;

2) підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції регіону;

3) збільшення частки екологічно чистої продукції в обсязі сільськогосподарського виробництва області;

4) підвищення ефективності використання земельних ресурсів, поліпшення їх якісного стану, зменшення площ еродованих земель, що перебувають в активному сільськогосподарському обробітку;

5) поліпшення виробничої та ринкової інфраструктури, скорочення проміжних ланок і термінів доставки продукції в ланцюзі "з лану до столу", поліпшення якості продукції за рахунок поліпшення умов її зберігання;

б) розвиток підприємництва на селі та створення нових робочих місць як в аграрному секторі, так і в несільськогосподарських галузях;

7) поліпшення демографічної ситуації та умов проживання у сільській місцевості.

4.3. Розвиток транспортно-транзитного потенціалу

Мета: реалізація транзитного потенціалу регіону, поліпшення взаємозв'язків між регіонами, доступності сільських територій та малих міст, активізація діяльності у супровідній інфраструктурі. Зниження рівня техногенного навантаження транспорту на довкілля, підвищення якості, безпеки та ефективності перевезень.

Стан і ресурсний потенціал

Кіровоградська область розташована у центрі України; відстань від м. Кіровограда до м. Києва шосейними дорогами становить 300 км, залізницею - 392 км.

Територією Кіровоградської області проходить міжнародний залізничний транспортний коридор № 8 Організації співробітництва залізниць (далі - ОСЗ) "Європа – Азія", який іде від Фастова через Знам'янку, Користівку, Дніпропетровськ, Ясинувату, пункт пропуску Красна Могила на Волгоград (Росія), далі на Казахстан, Узбекистан, Туркменістан та Китай. Практично цим самим маршрутом територією України проходить відгалуження МТК № 5 ОСЗ, з виходом через пункт пропуску Квашине (Україна)/Успенська (Росія) на Ростов-на-Дону, далі на Баку – Беюк-Кясік – Тбілісі – Поті/Батумі (Грузія).

Через вузлову станцію Знам'янка міжнародний залізничний транспортний коридор № 8 ОСЗ "Європа – Азія" має вихід на Пан'європейські залізничні транспортні коридори, що прямують до Білорусі (через Здолбунів, Сарни на пункт пропуску Удрицьк); Польщі (через Здолбунів, Ковель на пункт пропуску Ягодин; через Жмеринку та Львів на пункт пропуску Мостиська); Угорщини (через Львів на пункт пропуску Чоп), а також Молдови (через станцію Роздільна до пунктів пропуску Кучургани та Рені).

Мережа Одеської залізниці, що розташована на території Кіровоградської області, в цілому електрифікована.

Територією області пролягає найкоротший електрифікований хід від кордону Російської Федерації (східний кордон України – Куп'янськ – Основа – Харків – Полтава – Кременчук) до чорноморських одеських портів. Електрифікація ділянки шляху Полтава-Кременчук сприятиме прискоренню руху вантажів і пасажирів транзитом територією України, зміцнюючи її економічний, транзитний та туристичний потенціал.

Загальна протяжність залізничних магістралей Кіровоградської області становить 892 км, на яких розташовано 66 залізничних станцій. Щільність залізничних колій загального користування на 1 тис. кв.км території становить 36 км, що відповідає середньому значенню цього показника в Україні.

У м. Кіровограді розташовано аеропорт, який має перспективи стати міжнародним. На даний час злітно-посадкові смуги аеродрому знаходяться у сфері управління Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України і

перебувають на балансі Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету, який є єдиним в Україні навчальним закладом, що забезпечує підготовку авіаційно-льотного складу.

Довжина автомобільних доріг Кіровоградської області 6258,7 км, з яких державного значення – 732,1 км, місцевого значення - 5526,6 км. Дороги з твердим покриттям мають довжину 6,2 тис. км (з них: жодної – I категорії, 253,3 км – II, 1140,6 км – III, 4041 км – IV, 717,7 км – V категорії).

За щільністю автодоріг, яка становить 84 км (з них 67 км з твердим покриттям) на 1 тис. кв. км території, Кіровоградська область посідає останнє місце в Україні. Наприклад, у сусідній Полтавській області щільність автодоріг становить 291 км (з них 227 км з твердим покриттям) на 1 тис. кв. км території.

Кіровоградщину перетинають міжнародні автомобільні магістралі категорій E-50 (Брест – Рен – Париж – Прага – Брно – Вишне Німецьке – Ужгород – Мукачів – Стрий – Тернопіль – Хмельницький – Вінниця – Умань – Кіровоград – Дніпропетровськ – Донецьк – Ростов-на-Дону – Армавір – Мінеральні води – Махачкала) та E-577 (Полтава – Кіровоград – Кишинів – Галату – Слободія).

Територією Кіровоградської області пролягає автомобільний транспортний коридор "Гданськ-Одеса" (Балтійське – Чорне море), ділянкою швидкісної автомобільної дороги Київ-Одеса (М-05). З Києва прямує автомобільна дорога державного значення Н-01, що проходить територією області на ділянці Олександрівка – Знам'янка – П'ятихатки у напрямку м. Дніпропетровськ.

Проблеми, що потребують вирішення:

1) відсутність доріг першої категорії, що спонукає перевізників, які прямують із Заходу на Схід та з Півночі на Південь шукати інших шляхів в обхід території Кіровоградської області;

2) висока кружність дорожнього полотна на дорогах державного значення, які мають аварійно-небезпечні ділянки, необлаштованість розв'язок доріг дорожніми розв'язками, а також засобами автоматичної сигналізації та регулювання (світлофорами);

3) недостатній рівень забезпечення доріг державного значення об'єктами обслуговуючої інфраструктури та зонами відпочинку;

4) недостатня якість регіональних автодоріг, особливо місцевих, зношеність мостових переходів;

5) невідповідність стану вулично-дорожньої мережі міст і селищ, а також мережі автоматичного регулювання та засобів зв'язку вимогам норм і стандартів з безпеки дорожнього руху;

6) зношеність рухомого складу залізниці та рейкового господарства;

7) відсутність використання потенціалу водних ресурсів річок, які мають значні можливості для розвитку вантажних і пасажирських перевезень, а також круїзних і прогулянкових маршрутів.

Стратегічні пріоритети та завдання з їх реалізації

1. Розвиток автомобільного транспорту та дорожньої (сервісної) інфраструктури, що підвищить якість і комфортність автомобільних перевезень пасажирів і вантажів територією області, сприятиме зміцненню транзитного і туристичного потенціалу області, створенню нових робочих місць.

Завдання:

1) сприяння забезпеченню будівництва швидкісних автомобільних доріг загального користування за пріоритетними напрямками розвитку доріг, що поєднує швидкісні дороги з туристичними об'єктами, рекреаційними зонами, а також будівництво об'їзних доріг навколо міст;

2) сприяння проведенню поточних та капітальних ремонтів, реконструкції місцевих автомобільних доріг, розвиток доріг між обласними центрами та промисловими вузлами, розбудова мережі автодоріг у сільській місцевості;

3) поліпшення експлуатаційної якості доріг на небезпечних ділянках, вирішення питання щодо зменшення кружності доріг на них;

4) облаштування небезпечних ділянок доріг засобами автоматичного регулювання та зв'язку у відповідності до міжнародних вимог, норм і стандартів з безпеки дорожнього руху;

5) облаштування автомобільних доріг загального користування, включаючи регіональні та місцеві дороги, інформаційними табло з позначенням туристичних об'єктів культурно-історичного значення, а також центрів сервісних послуг, відстані, схем і напрямів руху;

6) надання переваг у розвитку екологічно чистим видам автомобільного транспорту, запровадження механізму стимулювання використання альтернативних видів пального, зокрема, біопалива;

7) проведення реконструкції та капітального ремонту мостів відповідно до технічних норм щодо габаритів транспортних засобів та їх навантаження на вісь;

8) стимулювання інвестиційної активності у дорожньому будівництві на засадах ефективного та прозорого функціонування механізмів державно-приватного партнерства;

9) поліпшення стану автобусних станцій з метою створення належних умов для якісного обслуговування пасажирів та проведення благоустрою територій;

10) забезпечення регулярним пасажирським автобусним рухом усіх сільських населених пунктів;

11) забезпечення доступності транспортних послуг для осіб з обмеженими фізичними можливостями шляхом впровадження квот на придбання перевізниками автотранспорту, пристосованого до потреб цієї категорії пасажирів.

2. Розширення сфери послуг міського електротранспорту, що сприятиме зменшенню екологічного навантаження на довкілля шляхом відведення частини пасажиропотоку з автомобільного транспорту.

Завдання:

1) забезпечення умов для користування послугами електротранспорту громадянами з обмеженими можливостями;

2) запровадження соціальних карток для надання послуг електротранспорту пільговим категоріям населення;

3) сприяння забезпеченню беззбиткового функціонування підприємств шляхом вирішення питань щодо повного відшкодування втрат підприємств від безоплатного перевезення окремих категорій громадян;

4) підвищення якості технічного обслуговування і ремонту об'єктів міського електротранспорту, впровадження заходів з енергозбереження, оптимізації обсягів надання транспортних послуг та збільшення експлуатаційної швидкості рухомого складу на маршрутах;

5) уточнення схем розвитку міського пасажирського транспорту та схем організації руху з метою збільшення обсягу пасажирських перевезень міським електротранспортом;

б) запровадження додаткових послуг електротранспорту шляхом відкриття спеціалізованих екскурсійних, прогулянкових та спеціалізованих розважальних маршрутів.

3. Розвиток залізничного транспорту, що задовольнить потреби у пасажирських і вантажних перевезеннях територією Кіровоградської області, сприятиме інтеграції мережі залізничних шляхів області до європейських та інших мереж, дозволить послабити екологічне навантаження на довкілля шляхом переключення частини перевезень з автомобільного на більш дешевий і екологічний електричний залізничний транспорт.

Завдання:

1) сприяння створенню організаційно-правових умов для функціонування в регіоні приватних операторських компаній, що будуть утворені внаслідок розмежування господарських функцій і функцій державного управління в залізничному транспорті;

2) здійснення реконструкції станційної інфраструктури на умовах державно-приватного партнерства;

3) сприяння власникам об'єктів залізничного транспорту (у т.ч. промислового) у забезпеченні закупівлі нового рухомого складу, модернізації рейкового господарства, будівництва нових об'єктів залізничного транспорту на лізингових засадах;

4) забезпечення координації перевезень залізничним та автомобільним транспортом з метою максимізації доступності послуг залізничного транспорту для мешканців усіх районів області, налагодження човникового автобусного сполучення "Кіровоград-Знам'янка", синхронізованого з розкладом залізниці.

4. Розвиток авіаційного транспорту, що сприятиме розширенню географічної структури зовнішньоекономічної діяльності регіону та збільшенню експорту послуг авіаційного транспорту.

Завдання:

- 1) сприяння завершенню будівництва злітно-посадкової смуги аеропорту "Кіровоград" та розбудові наземної інфраструктури авіаційного транспорту;
- 2) сприяння розвитку нових пасажирських транспортних ліній між м.Кіровоград та містами України та інших країн світу;
- 3) сприяння вирішенню питання щодо надання аеропорту м. Кіровоград статусу міжнародного та створенню інфраструктури розвитку малої авіації для міжрегіонального сполучення, господарських послуг, туристичного обслуговування, надання невідкладних послуг (у т.ч. МНС) тощо.

5. Розвиток річкового транспорту з метою зниження рівня техногенного навантаження транспорту на довкілля, підвищення якості, безпеки та ефективності перевезень.

Завдання:

- 1) збільшення вантажних та пасажиропотоків внутрішніми водними шляхами області, розширення географії надання послуг з перевезення пасажирів і вантажів;
- 2) активізація роботи у напрямку залучення інвестицій у розбудову інфраструктури річкового транспорту;
- 3) сприяння відновленню та розвитку пасажирських та вантажних перевезень річковим транспортом у м. Світловодську та Онуфріївському районі, а також прогулянкових маршрутів та круїзного туризму;
- 4) сприяння залученню коштів приватних інвесторів до будівництва річкової транспортної інфраструктури;
- 5) сприяння розширенню географії надання послуг з перевезення пасажирів і вантажів шляхом активної участі представників місцевих органів виконавчої влади та бізнесу у міжнародних виставкових заходах, транспортних форумах, конференціях і семінарах;
- б) розвиток елітних та інших видів відпочинку (яхт-клубів, рибальства та мисливства на воді) шляхом залучення іноземного та вітчизняного капіталу.

6. Реалізація транзитного потенціалу Кіровоградської області як потужного транспортного та промислового центру, розташованого в центральній частині території України на перехресті європейських та національних магістральних шляхів шляхом створення умов для безперешкодного транзитного переміщення, логістичної обробки вантажів та оптимізації умов транзитних пасажирських перевезень.

Завдання:

- 1) залучення до транзитних маршрутів територією області водного транспорту шляхом будівництва об'єктів портової інфраструктури;

2) сприяння розвитку транзитних логістичних центрів та вантажних контейнерних терміналів на пріоритетних напрямках транзитного руху і маршрутах транзитних поїздів;

3) сприяння розвитку змішаних (залізнично-водних, залізнично-автомобільних) вантажних та пасажирських перевезень;

4) сприяння у розбудові об'єктів обслуговуючої інфраструктури у напрямках міжнародних транспортних коридорів, що розташовані на території Кіровоградської області та передбачені міжнародними програмами їх перспективного розвитку;

5) сприяння реалізації інвестиційних проєктів щодо будівництва причалів, вантажного та пасажирського комплексів, а також під'їзних залізничних колій у м. Світловодську для розвитку змішаних залізнично-водних (інтермодальних та комбінованих) перевезень на умовах державно-приватного партнерства;

6) створення єдиного інформаційного простору транспортно-дорожнього комплексу на основі впровадження сучасних інформаційних та управлінських систем;

7) сприяння здійсненню підготовки спеціалістів у сфері транспортного забезпечення зовнішньоекономічних зв'язків, зокрема, шляхом навчання обдарованої молоді із знанням іноземних мов за кордоном у вищих навчальних закладах за фінансової підтримки провідними компаніями регіону, меценатами, інвесторами.

Очікувані результати:

1) розвиток економічної структури регіону у напрямі випереджальної динаміки розвитку транспортної сфери;

2) підвищення конкурентоспроможності продукції підприємств регіону внаслідок зменшення транспортних витрат, спрощення її доставки на внутрішній український та на зовнішні ринки;

3) розвиток туристичного потенціалу регіону шляхом розроблення і використання нових маршрутів з міжнародного та внутрішнього туризму;

4) розвиток середнього та малого бізнесу, створення нових робочих місць у транспортній та супровідних галузях.

4.4. Розвиток регіонального ринку послуг як основи постіндустріального поступу Кіровоградської області

Мета: інтенсифікація розвитку регіонального ринку послуг, підвищення рівня їх доступності, безпеки та якості. Удосконалення системи житлово-комунальних послуг і приведення їх у відповідність до європейських стандартів; розвиток послуг сфери торгівлі, впровадження нових стандартів обслуговування споживчого ринку та дієвого захисту прав споживачів; комплексний розвиток ринку рекреаційних і туристичних послуг, у т.ч. "зеленого туризму". Формування ринку послуг зв'язку та інформаційних технологій як підґрунтя для підвищення прозорості прийняття управлінських рішень, активного залучення громадськості до розбудови регіонального

економічного комплексу постіндустріального спрямування.

Стан і ресурсний потенціал

Житловий фонд Кіровоградської області станом на 01 січня 2014 року складався з 310,6 тис. житлових будинків та гуртожитків загальною площею 24749 тис. кв. м, житловою площею 16182 тис. кв.м. Структура житлового фонду за формами власності складається з об'єктів: приватної власності (96,2 %), комунальної (3,0 %) та державної (0,8 %) Технічний стан основних фондів житлового фонду області та сфери ЖКГ свідчить про посилення тенденції до їх стрімкого фізичного та морального зношування.

Централізованим водопостачанням забезпечено населення всіх 12 міст області та 25 селищ міського типу, що складає 92,6 % загальної їх кількості, або понад 647,8 тис. осіб. Із 1003 сільських населених пунктів області забезпечено централізованим водопостачанням 24,8%.

Із 21 адміністративного району 13 районів використовують для питного водопостачання підземні води, 7 районів – змішане водопостачання. У межах області розвідані та затверджені Державною комісією із запасів підземних вод 14 родовищ на 34 ділянках в 11 адміністративних районах. Основним джерелом водопостачання міст обласного значення та притрасових населених пунктів, у яких проживає близько 500 тис. жителів та зосереджено 70 % виробничого потенціалу Кіровоградщини, є районний водопровід "Дніпро-Кіровоград", яким забезпечується забір, очистка та подача води з Кременчуцького водосховища споживачам на відстань до 120 км.

41,1 % водопровідних мереж знаходяться в аварійному та ветхому стані. Внаслідок цього втрати питної води у водопровідно-каналізаційних мережах в цілому по області склали 37,6 %.

Централізованими системами каналізації забезпечені 43,3 % населення області (у середньому в Україні – 24,5 %). При цьому в аварійному та ветхому стані перебуває 40,8 % від загальної кількості каналізаційних (комунальних) мереж. У області амортизовано понад 70 % технологічного та енергетичного обладнання об'єктів каналізаційного господарства.

Підприємствами комунальної теплоенергетики області експлуатується 62 котельні. З 218 установлених котлів 114 експлуатуються понад 20 років, 45 котлів є застарілими та малоефективними з коефіцієнтом корисної дії нижче 82 %. 80,7 км теплових мереж перебувають у ветхому, аварійному стані та амортизовані, через що щорічні втрати теплової енергії складають близько 12 %. За останні 4 роки в області активізувалася робота щодо реконструкції та будівництва нових котелень зі встановленням нових видів котлів та контактних водонагрівачів з ККД понад 92 %, виконання робіт із заміни теплових мереж, у тому числі на попередньо ізольовані.

Станом на 2013 рік газифіковано 889 населених пунктів області, що складає 89,5% загальної кількості.

В області обліковуються 304 сміттєзвалища, під які відведено земельні ділянки площею 353,6 га. Майже всі сміттєзвалища потребують невідкладної

реконструкції, а відпрацьовані – рекультивації.

Ресурсне забезпечення сфери торгівлі, обслуговування та захисту прав споживачів у регіоні відповідає вимогам стабільного надання якісних послуг у цій сфері. У сфері торгівлі створюється майже 14 % валового регіонального продукту. Задоволення потреб споживачів області у товарах та продукції забезпечується через 789 магазинів підприємств-юридичних осіб, 416 закладів ресторанного господарства підприємств-юридичних осіб, 72 ринки, 185 напівстаціонарних об'єктів торгівлі, 217 АЗС та 578 об'єктів аптечної мережі, а також через торговельну мережу фізичних осіб-підприємців.

Кіровоградщина – унікальний своїм історико-культурним середовищем край, має усі передумови для стабільного розвитку туристичної та рекреаційної сфери.

Територія області - історично зумовлений центр української національної культури і мистецтва, що став **колискою першого професійного українського театру**, заснованого корифеями сцени М.Кропивницьким та І.Тобілевичем (І.Карпенком - Карим), чії творчі традиції засвоїли й розвинули у театральному мистецтві - Кіровоградський академічний обласний український музично-драматичний театр ім.М.Л.Кропивницького.

Надання культурно-дозвіллевих, мистецьких, інформаційних та освітніх послуг населенню здійснюють понад 1 200 закладів культури і мистецтв області, до складу яких входять бібліотеки, заклади культури клубного типу, музеї, театральні-видовищні заклади, вищі заклади освіти I-II рівнів акредитації, початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади, обласний центр народної творчості.

На території області розташована Хресто-Воздвиженська церква-усипальниця родини Раєвських, відпочинково-туристичний комплекс "Кіровоградський дендропарк", унікальні пам'ятки природи "Монастирище", "Каскади" та інші.

Рекреаційні можливості Кіровоградщини забезпечують санаторно-курортні та оздоровчі заклади різних форм власності: у м. Олександрії – санаторій "Дружба" (гінекологічного спрямування); Новоукраїнський район, с. Піддубне – санаторій "Гусарське урочище" (мінеральна вода, що у комплексі із сучасним лікуванням сприяє інтенсивному очищенню нирок, печінки, а також оновленню клітин крові). На березі Дніпра, біля Кременчуцького водосховища, розташовані пансіонати м.Світловодська "Славутич"; туристична база "Дніпро" та багато інших туристично-оздоровчих закладів. В екологічно чистих зонах області на берегах річок і водойм розташовані дитячо-оздоровчі табори (у т. ч. "Бригантина", "Хвиля", "Чайка", "Колосок"; турбаза сімейного відпочинку "Лісова пісня" та інші). На території Кіровоградської області розташовано 83 бази відпочинку для різних вікових категорій, видів і способів відпочинку різної відомчої приналежності та форми власності, 12 оздоровчих закладів, близько 40 агросадиб.

Мережа суб'єктів туристичної діяльності області становить майже 70 підприємств приватної форми власності, з яких 8 суб'єктів мають ліцензію

на право здійснення туроператорської діяльності. Послуги туристам надають 40 готельних господарств і туристично-оздоровчих комплексів Кіровоградщини.

Кіровоградщина – регіон надзвичайно багатий на пам'ятки та об'єкти культурної спадщини, з яких понад шість тисяч перебуває під охороною держави, в тому числі – 23 національного значення. Якісно виділяють Кіровоградщину серед інших регіонів країни стоянки кам'яної доби, поселення трипільської культури, величні кургани, давні мегалітичні споруди, унікальні пам'ятки архітектури та садово-паркового мистецтва, достойні поваги та шани братські могили воїнів-визволителів.

Основні проблеми, що потребують вирішення:

1) незадовільний технічний стан житлового фонду, систем водопостачання, водовідведення, теплових мереж і котелень через високий ступінь зношеності основних фондів, що призводить до значних втрат теплової енергії, збільшення собівартості послуг ЖКГ, зростання непродуктивних витрат фізичних і юридичних осіб на їх оплату;

2) нерозвиненість сучасних форм ефективного управління житлом, недооцінка задіяння потенціалу створення ОСББ;

3) низький рівень санітарного благоустрою житлового фонду жителів сільських територій, забезпечення сільських жителів області упорядкованим житлом;

4) нерівномірність доступу населення регіону до послуг торгівлі та побутового обслуговування (особливо у сільській місцевості), неналежний рівень організації торговельного обслуговування населення на об'єктах дрібно-роздрібної торгівлі, на ринках, підприємствах торгівлі у сільській місцевості;

5) недостатній рівень розвитку оптової торгівлі в регіоні (біржової торгівлі, регулярного функціонування оптових ринків сільськогосподарської продукції тощо);

6) використання не в повній мірі природно-заповідних і природно-паркових зон, об'єктів культурної та історичної спадщини, інших туристично-рекреаційних ресурсів (об'єктів) області, призводить до недооцінки ролі туристично-рекреаційної сфери для потенційного економічного зростання економіки регіону;

7) незадовільний стан деяких об'єктів історико-культурної, архітектурної спадщини, закладів та об'єктів культури та неналежний рівень охорони історико-культурної спадщини, природно-ресурсного потенціалу області;

8) невикористання потенційних можливостей басейну річок Дніпро та Південний Буг для розвитку туристично-рекреаційної сфери, розвитку сучасних різновидів водного та спортивного туризму;

9) недостатній рівень використання об'єктів культурної спадщини у туристичній галузі регіону;

10) невідповідність наявного рівня сервісу обслуговування клієнтів у сфері надання рекреаційних і туристичних послуг суб'єктами підприємництва,

що працюють у галузі організації відпочинку, екскурсій та туристичних пасажирських перевезень європейським стандартам якості та безпеки;

11) тінізація послуг туристично-рекреаційного комплексу, що призводить до втрати місцевим бюджетом значної частки потенційних доходів та послаблює можливості розвитку туристично-рекреаційної та супутньої інфраструктури області;

12) нерівномірність забезпечення телекомунікаційними послугами та обмеженість доступу користувачів до загальнодоступних телекомунікаційних послуг, зокрема у сільській місцевості;

13) накопичення системних екологічних проблем, що загрожують безпеці життєдіяльності мешканців та гостей Кіровоградщини;

14) наявність проявів корупції у процесі надання публічних послуг;

15) наявність порушень щодо порядку, строків надання публічних послуг, відсутність єдиних вимог до стандарту надання публічних послуг і порядку його розроблення;

16) низький рівень використання сучасних технологій (ресурсів інформаційно-комунікаційного простору) державними службовцями та посадовими особами місцевого самоврядування у процесі надання публічних послуг і залучення громадськості до обговорення та вирішення нагальних проблем місцевого і регіонального розвитку;

17) складна криміногенна ситуація та поширення проявів асоціальної поведінки у суспільстві (наркоманія, алкоголізм), у т. ч. серед молоді сільських, периферійних територій, як наслідок – недостатній рівень гарантування безпеки громадян (мешканців та гостей регіону).

Стратегічні пріоритети та завдання з їх реалізації

1. Надання якісних житлово-комунальних послуг

Завдання:

1) підвищення якості житлово-комунальних послуг для всіх верств населення, створення конкурентного середовища на ринку послуг;

2) забезпечення сталого розвитку систем теплопостачання, водопостачання та водовідведення;

3) проведення реконструкції та капітального ремонту водопровідних, каналізаційних та теплових мереж;

4) проведення модернізації обладнання ОКВП "Дніпро-Кіровоград" із залученням коштів міжнародної технічної допомоги;

5) проведення робіт, спрямованих на забезпечення жителів Долинського району питною водою шляхом будівництва Долинського групового водопроводу;

6) упровадження сучасних методів та технологій у сфері поводження з побутовими відходами;

7) проведення реконструкції та капітального ремонту житлових будинків із застосуванням енергозберігаючих технологій і обладнання, капітального ремонту, модернізації та заміни ліфтів;

8) проведення реконструкції магістральних теплових мереж, котелень, систем теплопостачання у населених пунктах області;

9) проведення роботи по заміщенню природного газу на інші види палива у підприємствах теплокомуненергетики;

10) проведення заходів з благоустрою населених пунктів.

2. Забезпечення стабільного розвитку туристично-рекреаційного комплексу, що сприятиме збільшенню частки туристично-рекреаційного сектору у ВДВ регіону, диверсифікації потенціалу розвитку територій (насамперед сільських).

Завдання:

1) проектування та створення туристичного бренду Кіровоградської області, всебічна інформаційна підтримка його просування на внутрішньому та зовнішньому ринках туристично-рекреаційних послуг;

2) розвиток у регіоні туристичної інфраструктури (облаштування місць короткочасного відпочинку для туристів; якісного сервісу на об'єктах обслуговування – стоянках автомобільного транспорту, у кемпінгових зонах уздовж магістральних автошляхів та поблизу популярних об'єктів природно-заповідного фонду, під'їздів до туристичних об'єктів);

3) розвиток мережі доступних засобів тимчасового розміщення, зокрема молодіжних міні-готелів, хостелів, агросадиб;

4) сприяння розвитку перспективних напрямків туризму, зокрема екстремального, культурно-пізнавального, мисливського та рибальського, релігійного, спортивно-оздоровчого та ін.;

5) розробка туристично-екскурсійних маршрутів області, до яких входять найбільш привабливі пам'ятки історії, архітектури, заповідні зони області, за різноманітними тематиками культурно-пізнавального, оздоровчого, релігійного, спортивного та інших напрямків;

6) стимулювання та підтримка розвитку перспективних історико-культурних, історико-архітектурних, природо-ландшафтних та інших об'єктів сфери культури регіону, включення їх до туристичних маршрутів Кіровоградщини;

7) створення сприятливих умов для залучення інвестицій, впровадження інвестиційних та інноваційних проектів, спрямованих на розвиток туристичної інфраструктури, підтримку середнього та малого бізнесу у туристичній сфері (зокрема у сільській місцевості);

8) проведення комплексної рекламної кампанії щодо туристично-рекреаційних можливостей регіону та кращих пропозицій туристичних компаній Кіровоградської області; у всеукраїнському та міжнародному медіа-просторі;

9) підтримка привабливих для інтерактивного залучення туристів народних промислів; проведення обстеження населених пунктів з метою визначення перспективних територій для розвитку сільського ("зеленого") туризму;

10) комплексний розвиток інфраструктурного забезпечення рекреаційної сфери області, недопущення звуження рекреаційних територій;

11) сприяння залученню інвестицій для комплексного розвитку рекреаційної сфери регіону;

12) заохочення кооперації у сфері освоєння та пропозиції туристично-рекреаційних послуг на міжрегіональному рівні, зокрема – формування міжобласних туристичних маршрутів, освоєння рекреаційних можливостей р. Дніпро тощо;

13) стимулювання розвитку сфери рекреації та туризму на місцевому рівні, формування підрозділів з питань туризму у структурі виконкомів рад і райдержадміністрацій;

14) створення системи контролю за якістю менеджменту в туристично-рекреаційній сфері області, розроблення критеріїв якості та системи оцінювання;

15) розвиток зеленого туризму в сільській місцевості;

16) створення якісного туристичного продукту на основі раціонального використання туристичних ресурсів, визначення зон пріоритетного розвитку шляхом туристичного районування районів;

17) формування позитивного іміджу області у сфері туризму на зовнішньому і внутрішньому туристичному ринку;

18) участь у загальнодержавній інформаційній мережі у сфері туризму і курортів, зокрема шляхом розвитку відповідної мережі інформаційних центрів в області.

3. Збереження культурної спадщини

Завдання:

1) проведення повної інвентаризації та паспортизації пам'яток культурної спадщини області;

2) дослідження, реабілітація, музеєфікація, пристосування та облаштування найбільш вагомих пам'яток і об'єктів культурної спадщини;

3) проведення ремонтно-реставраційних робіт на пам'ятках та об'єктах культурної спадщини;

4) створення обласного центру пам'яткоохоронних досліджень, як дієвого органу з реалізації практичних заходів з охорони культурної спадщини, в т.ч.: паспортизації та інвентаризації, археологічних досліджень об'єктів культурної спадщини на території області;

5) проведення пам'яткоохоронних досліджень на об'єктах культурної спадщини із залученням зарубіжних фахівців на основі реалізації грантових програм у т.ч. із залученням коштів приватних (вітчизняних та іноземних) інвесторів та меценатів на основі державно-приватного партнерства;

6) створення рекреаційної інфраструктури на територіях та навколо пам'яток культурної спадщини, пристосування їх до туристських потреб, включення до національних та міжнародних туристичних маршрутів;

7) забезпечення підтримки та подальшого розвитку діючих заповідників "Хутір Надія", "Родина Раєвських" та створення нових заповідників "Старий

Єлисавет" (м.Кіровоград), історико-культурного заповідника на основі пам'яток трипільської культури, золотоординського часу та Великої Вітчизняної війни (Новоархангельський район)

8) залучення засобів мас-медіа до інформування та популяризації найкращих пам'яток культурної спадщини області за якими ідентифікуватиметься Кіровоградщина, як центрально-український регіон;

9) залучення до збереження пам'яток культурної спадщини учнівської та студентської молоді, громадських та волонтерських організацій;

10) збереження історико-культурних цінностей та природної спадщини, забезпечення в області доступності до культурної та природної спадщини;

11) створення умов для збереження в області самобутності народної культури, звичаїв, традицій, обрядів, у тому числі національних меншин;

12) застосування об'єктів культурної спадщини для провадження туристичної діяльності;

13) зміцнення матеріально-технічної бази та проведення робіт з модернізації, реконструкції, реставрації, ремонту закладів і підприємств культури, які належать до спільної власності територіальних громад сіл, селищ і міст області, зокрема Кіровоградського академічного обласного театру ляльок, Кіровоградської обласної філармонії, Кіровоградського музичного училища, Олександрійського училища культури, обласної бібліотеки для юнацтва ім.О.М.Бойченка, обласної бібліотеки для дітей ім.А.П.Гайдара, обласної універсальної наукової бібліотеки ім.Д.І.Чижевського, філії Кіровоградського обласного краєзнавчого музею - заповідника-музею І.К.Тобілевича (Карпенка-Карого) "Хутір Надія", обласного художнього музею, та інших об'єктів.

4. Розвиток регіонального ринку інформаційних і комунікаційних послуг як підґрунтя підвищення якості життя населення регіону, насамперед віддалених і депресивних територій.

Завдання:

1) збереження високих темпів розвитку інфраструктури зв'язку, вдосконалення мережі телекомунікацій, поштового зв'язку, створення сприятливих умов доступу широких верств населення до світових інформаційних ресурсів;

2) проведення технічного переоснащення, створення теле- та радіомереж обласної державної телерадіокомпанії із забезпеченням повного покриття територій, підвищення рейтинговості програм;

3) відновлення книготорговельної мережі та збільшення нормативів мінімального забезпечення громадян книготорговельною продукцією;

4) сприяння створенню громадських засобів масової інформації, спрямованих на виконання завдань територіального маркетингу: створення позитивного іміджу Кіровоградщини, всебічне інформування вітчизняної та міжнародної громадськості про перспективи розвитку регіону;

5) створення єдиного інформаційного інтернет-порталу комунальних друкованих засобів масової інформації області, створення веб-сайтів міських і районних комунальних газет;

б) створення вузлів доступу до мережі Інтернет у всіх районних центрах області та можливості розвитку інформатизації у сільській місцевості;

7) модернізація телеінформаційних мереж і забезпечення доступу до мережі Інтернет у навчальних закладах області;

8) реалізація значущих видавничих проєктів місцевих авторів через активне залучення регіону до виконання державної програми "Українська книга".

5. Удосконалення системи надання публічних послуг та активізація співпраці місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з інститутами громадянського суспільства.

Завдання:

1) гарантування порядку, доступності, строків, єдиних вимог щодо стандартів надання публічних послуг для всіх жителів регіону (у т. ч. для жителів сільських та віддалених територій);

2) подальший розвиток системи електронного врядування, електронної реєстрації та баз даних щодо споживачів публічних послуг, усунення на цій основі підстав для корупційних дій під час надання публічних послуг;

3) комп'ютеризація роботи місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, повний перехід до системи електронного документообігу;

4) впровадження заходів щодо підвищення кваліфікаційного рівня представників місцевих органів влади;

5) участь регіону у формуванні об'єднаної загальнонаціональної мережі центрів надання публічних (адміністративних) послуг, дозвільних центрів на основі використання потенціалу сучасних інтернет-технологій;

б) забезпечення відкритості публічного врядування та налагодження дієвого зворотного зв'язку органів влади з громадськістю щодо звернень жителів області та громадських організацій з приводу вирішення актуальних питань місцевого (регіонального) розвитку;

7) залучення потенціалу інститутів громадянського суспільства для розвитку економічної ініціативи на місцях, залучення громадськості та місцевих жителів до вирішення нагальних питань соціально-економічного розвитку, забезпечення благоустрою території та поліпшення безпеки та якості життя у регіоні;

8) сприяння проведенню громадських експертиз діяльності місцевих органів виконавчої влади, громадських антикорупційних експертиз нормативно-правових актів.

6. Сприяння комплексному розвитку сфери культури в регіоні

Завдання:

1) здійснення комплексу заходів щодо паспортизації та реставрації пам'ятників історико-культурної спадщини, історико-архітектурних, природно-ландшафтних та інших об'єктів сфери культури регіону, забезпечення їх доступності для мешканців та гостей регіону;

2) проведення реконструкції та реставрації, ремонту та подальшого розвитку пам'яток архітектури, історії та культури, у т. ч. із залученням коштів приватних (вітчизняних та іноземних) інвесторів, спонсорів та на основі державно-приватного партнерства;

3) підтримка розвитку та збереження об'єктів культури у сільській місцевості;

4) підтримка розвитку фестивального та конкурсного руху в регіоні;

5) проведення археологічних досліджень об'єктів стародавньої історії у регіоні, у т. ч. із залученням зарубіжних фахівців, на основі реалізації грантових програм;

б) розвиток народного мистецтва через надання різноманітних форм його організаційної, управлінської, рекламно-інформаційної та фінансової підтримки;

7) підтримка творчих особистостей регіону та їх ініціатив, спрямованих на розвиток культури та мистецтва через реалізацію заходів щодо започаткування та нагородження лауреатів обласними преміями, впровадження практики матеріально-фінансового заохочення видатних діячів культури області;

8) сприяння забезпеченню професійним кадровим складом закладів культури Кіровоградщини, у тому числі в сільській місцевості, закріпленню молодих спеціалістів у сільських закладах шляхом забезпечення їх житлом та гідною оплатою праці;

9) запровадження систематичної виховної роботи (у т. ч. серед молоді) щодо забезпечення патріотичного виховання, любові до рідного краю, рідної мови, виховання почуття національної ідентичності та гордості за Кіровоградщину та Україну;

10) створення телевізійних програм і радіопрограм, спрямованих на виховання у населення найкращих людських рис, популяризації культурних надбань і принципів моральної поведінки людини;

11) забезпечення діяльності бібліотечних установ: поповнення книжкових фондів, насамперед українською мовою, передплата періодичних видань, забезпечення комп'ютерами та оргтехнікою районних, міських та сільських бібліотек, автоматизація бібліотечних процесів.

7.Рациональне використання природно-ресурсного потенціалу та найцінніших природних територій

Завдання:

1) будівництво спеціалізованого полігону для зберігання та/або захоронення накопичених на території області промислових відходів;

2) реконструкція існуючих у регіоні сміттєзвалищ ТПВ;

3) налагодження у містах області роздільного збирання побутових відходів;

4) організація будівництва поблизу великих населених пунктів заводів з переробки твердих побутових відходів;

5) вивезення з м. Кіровограда та інших населених пунктів регіону відвалів гірських порід та забалансової уранової руди для її подальшого безпечного захоронення;

6) забезпечення будівництва на промислових підприємствах споруд попереднього очищення стоків з упровадженням сучасних екологізберігаючих технологій;

7) проведення модернізації каналізаційних очисних споруд на підприємствах ЖКГ;

8) проведення заходів щодо очищення русел річок, збільшення водної пропускної спроможності річок області;

9) проведення берегоукріплення Кременчуцького водосховища для запобігання надзвичайних ситуацій техногенного характеру;

10) проведення заходів щодо модернізації інженерних мереж каналу "Дніпро-Інгулець" і водогону "Дніпро-Кіровоград";

11) упровадження заходів з озеленення населених пунктів області;

12) збільшення лісистості області за рахунок територій, що внаслідок деградації землі вже не можуть використовуватися для сільськогосподарських робіт;

13) збільшення території об'єктів природно-заповідного фонду області, винесення їх меж на місцевість та створення регіональної екологічної мережі;

14) збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, відтворення природних комплексів, земельних та водних ресурсів, участь у формуванні національної екомережі;

15) підвищення рівня обізнаності населення щодо цінності територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

8. Децентралізація влади, реформування місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою

Завдання:

1) визначення обґрунтованої територіальної основи для діяльності органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади, здатної забезпечити доступність та якість послуг, що надаються такими органами;

2) досягнення оптимального розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади шляхом передачі функцій виконавчої влади від місцевих держадміністрацій виконавчим органам рад відповідного рівня;

3) здійснення бюджетної децентралізації, в тому числі шляхом перерозподілу загальнодержавних податків, забезпечення гарантованої Конституцією України автономності місцевих бюджетів, закріплення за кожною ланкою самоврядування стабільної дохідної бази для реалізації їх функцій та стимулювання податкоспроможності громад;

4) створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для зміцнення економічної бази розвитку територіальних громад;

5) забезпечення доступності та якості публічних послуг.

9. Підвищення якості державного управління регіональним розвитком

Завдання:

1) підвищення ефективності діяльності місцевих держадміністрацій, удосконалення взаємовідносин між місцевими держадміністраціями та фізичними і юридичними особами шляхом упровадження системи електронного урядування;

2) створення ефективної системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування у сфері державного управління регіональним розвитком;

3) удосконалення системи моніторингу ефективності використання бюджетних коштів, посилення відповідальності місцевих органів виконавчої влади за ефективне використання ресурсів, спрямованих на розв'язання соціально-економічних проблем розвитку області;

4) вжиття заходів щодо вирішення питань, пов'язаних із соціальним захистом учасників АТО, членів сімей учасників АТО, які поранені чи загинули під час проведення антитерористичної операції шляхом затвердження і реалізації відповідної обласної цільової програми соціальної підтримки сімей загиблих учасників антитерористичної операції, військовослужбовців і поранених учасників АТО та вшанування пам'яті загиблих, аналогічних міських і районних програм із передбаченням коштів у місцевих бюджетах на їх реалізацію;

5) забезпечення надання на належному рівні медичної допомоги учасникам АТО і членам їх сімей у закладах охорони здоров'я області, зокрема в обласному госпіталі, опіковому та інших відділеннях обласної лікарні, обласній дитячій лікарні, обласній станції переливання крові та інших закладах охорони здоров'я;

6) вжиття заходів щодо підвищення рівня цивільного захисту населення в особливий період, рівня мобілізаційної підготовки в області шляхом розроблення і реалізації відповідної обласної цільової програми, передбачення її фінансування із залученням коштів місцевих бюджетів;

7) розроблення і реалізація обласної цільової програми створення страхового фонду документації, передбачення її фінансового забезпечення із різних джерел фінансування;

8) підвищення ролі громадських об'єднань у формуванні пріоритетних напрямів розвитку області, їх реалізації та здійсненні контролю за реалізацією.

10. Посилення міжгалузевої координації в процесі формування та реалізації регіональної політики

Завдання:

1) узгодження цілей, пріоритетів, завдань і заходів центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо розв'язання поточних проблем регіонального розвитку та досягнення довгострокових стратегічних цілей;

2) забезпечення формування переліку інвестиційних програм (проектів) регіонального розвитку, які пропонуються до фінансування із залученням коштів Державного фонду регіонального розвитку, із врахуванням у ньому інвестиційних програм (проектів), що мають на меті розвиток області, створення інфраструктури індустріальних та інноваційних парків, у тому числі проектів співробітництва та добровільного об'єднання територіальних громад, які відповідають пріоритетам, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року та даній Стратегії;

3) створення системи електронної взаємодії щодо обміну інформацією між центральними та місцевими органами виконавчої влади;

4) узгодження державних та регіональних стратегічних пріоритетів на довгостроковий період на основі угод щодо регіонального розвитку, програм подолання депресивності регіонів та інших інструментів, що сприяють регіональному розвитку;

5) гармонізація загальнодержавних та регіональних інтересів під час формування та реалізації державної регіональної політики шляхом: чіткого розподілу повноважень центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування; прозорого і сталого розподілу податкових ресурсів між державним та місцевими бюджетами;

б) врахування органами місцевого самоврядування загальнодержавних інтересів під час вирішення питань місцевого значення;

7) проведення оцінки впливу політики, яка реалізується центральними органами виконавчої влади у відповідній сфері, на рівень соціально-економічного розвитку області, окремих міст і районів.

Очікувані результати:

1) активне здійснення реформи житлово-комунального господарства, формування на регіональному рівні сучасного, конкурентного ринку житлово-комунальних послуг;

2) легалізація всіх сфер торгівлі та сфери послуг, мінімізація проявів стихійної торгівлі у регіоні;

3) розвиток комплексу туристично-рекреаційної індустрії на основі наявного в регіоні місцевого ресурсного потенціалу;

4) формування на регіональному рівні засад інформаційного суспільства, підвищення інвестиційної привабливості інформаційної інфраструктури регіону;

5) впровадження електронного врядування;

б) підвищення якості та результативності діяльності інститутів громадянського суспільства;

7) формування активістської політичної культури, задіяння потенціалу активної громадянської позиції мешканців Кіровоградщини у процесі вирішення нагальних проблем суспільного та соціально-економічного розвитку регіону;

8) комплексна підтримка розвитку та популяризація культурної спадщини Кіровоградської області, її збереження для майбутніх поколінь;

9) зниження рівня екологічних ризиків завдяки організації системної роботи щодо утилізації відходів виробництва та споживання, ТПВ, відходів об'єктів діяльності сфери ЖКГ;

10) забезпечення мешканців населених пунктів області якісною питною водою;

11) підвищення безпеки життєдіяльності у регіоні.

4.5. Забезпечення комфортного та безпечного життєвого середовища для людини незалежно від місця її проживання

Мета: упровадження раціональних форм організації життєдіяльності у праці, побуті, відпочинку, розвитку та відновленні особистості. Метою перетворень у соціальній сфері є формування комфортного та безпечного життєвого середовища людини.

Стан і ресурсний потенціал

Демографічна ситуація. Демографічна ситуація у Кіровоградській області характеризується стійкою депопуляцією, старінням населення, зменшенням частки працездатного населення.

Чисельність наявного населення області станом на 01 січня 2015 року за статистичними даними становила 980,6 тис. осіб. За 2014 рік чисельність скоротилася на 7 тис. осіб, або на 7,1 особи у розрахунку на 1000 жителів. Порівняно із 2013 роком число народжених збільшилося на 14 дітей (на 0,1 %), водночас зареєстровано збільшення числа померлих на 203 особи (на 1,2%). У віці до 1 року у 2014 року померло 96 дітей (у 2013 році – 119).

Зменшення чисельності населення області відбулося через природне (6140 осіб) та міграційне скорочення (846 осіб). Кількість прибулих на постійне місце проживання в області порівняно з 2013 роком зменшилась на 8,5%, вибулих – на 12,4%.

Частка осіб, вік яких старший за 60 років, становить 23,5% (при середньому в Україні 21,6 %), натомість частка осіб, вік яких менший за працездатний (0-15 років), становить 15,5 % (при середньому рівні в Україні 15,7 %).

Ринок праці, безробіття і рівень доходів населення. Чисельність населення працездатного віку у Кіровоградській області у 2014 році становила 440,3 тис. осіб. Рівень зайнятості населення віком 15-70 років склав 54,2%, у тому числі працездатного віку – 62,7%. Кількість зареєстрованих безробітних, які перебували на обліку в Кіровоградській обласній службі зайнятості у 2013 році становила 21,1 тис. осіб, із них 66,5 % (або 14 тис. осіб) отримували допомогу по безробіттю.

Середньомісячна заробітна плата за 2014 рік в області склала 2789 грн., її розмір зріс проти 2013 року на 6,9%. Відсутня заборгованість із заробітної плати працівникам бюджетної сфери, підприємств сільського господарства та торгівлі.

Наявний дохід у розрахунку на одну особу становив у 2013 році 21671,4 грн., що складало 81,1 % до середнього рівня в Україні.

Освіта. Станом на 01 січня 2015 року на території області налічується 518 дошкільних навчальних закладів, у тому числі у сільській місцевості – 371. У населених пунктах зі складною демографічною ситуацією функціонує 113 навчально-виховних комплексів "загальноосвітній навчальний заклад-дошкільний навчальний заклад". Дошкільні навчальні заклади відвідують 32,5 тис. дітей, що становить 62% від загальної кількості дітей віком від 1 до 6 років (у сільській місцевості – 43%).

В області діє 65 освітніх округів. Функціонують 542 загальноосвітні навчальні заклади усіх форм власності, у яких навчається 90,4 тис. учнів. Нараховується 8 шкіл I ступеня, в яких навчається до 7 учнів (46,7%) від загальної кількості шкіл I ступеня, 83 школи I-II ступенів, у яких навчається менше 40 учнів (53,7%) і 149 шкіл, у яких менше 100 учнів (43,4%). Всі малокомплектні загальноосвітні навчальні заклади розташовані в сільській місцевості. На одного вчителя у середньому припадає 8 учнів (у сільській місцевості – 5 учнів). Організовано підвезення до місця навчання й додому 100% учнів, які проживають за межою пішохідної доступності, з них 81,8% підвозяться 192 шкільними автобусами.

Забезпечено роботу 7 навчальних закладів нового типу (5 гімназій та 2 ліцеї). Протягом 2014/2015 навчальних років функціонує 148 навчально-виховних комплексів. Профільне навчання організовано у 146-ти загальноосвітніх навчальних закладах I-III ступенів області, з них у сільській місцевості – 61. У профільних класах навчається майже 57 тис. учнів, з них у сільській місцевості – 992 учні.

89% загальноосвітніх навчальних закладів забезпечені проточною водою, внутрішніми санвузлами забезпечено 100%. Рівень зношеності шкільних меблів складає 70%.

Забезпеченість навчальними комп'ютерними комплексами загальноосвітніх навчальних закладів області становить 84,2%. До мережі Інтернет підключено 97,9% загальноосвітніх навчальних закладів.

Мережа вищих навчальних закладів становить 17 закладів I-IV рівнів акредитації. Вищу освіту надають 4 вищі навчальні заклади III-IV рівнів акредитації та 13 вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації.

Професійно-технічними навчальними закладами області здійснюється підготовка за 62 професіями. Протягом 2014 року працевлаштовано 2810 випускників, що склало 87,3% від загального випуску, 97 випускників (2,68%) призвані до лав Збройних Сил України, 167 випускників (5,9%) продовжують навчання у ВНЗ. Не надані перші робочі місця 145 випускникам (4,5%), з яких: 135 випускниць (4,19%) знаходяться у відпустці по догляду за дитиною, 10 випускників (0,31%) – з інших причин.

Працюють 65 позашкільних навчальних закладів, що дозволяє розвивати творчі і фізичні здібності 59,6% дітей шкільного віку за усіма напрямками позашкільної освіти.

Соціальний захист населення. В області забезпечується своєчасне надання усіх видів соціальної допомоги громадянам, які її потребують, у межах діючого законодавства та встановлених розмірах.

У 2014 році різні види державної допомоги за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів отримали понад 79 тис. сімей. На обліку в Єдиному державному автоматизованому реєстрі осіб, які мають право на пільги, перебувало близько 288 тис. осіб. В органах Пенсійного фонду України отримують пенсії майже 307 тис. пенсіонерів. Середній розмір пенсійної виплати станом на 01 січня 2015 року складає 1431,03 грн., що на 482,03 грн. більше прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

В області функціонують 12 інтернатних закладів, в яких на повному державному утриманні перебувають 1,7 тис. пенсіонерів та інвалідів, та 26 територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг), якими обслуговуються 70 тис. осіб та надається понад 40 різних видів соціальних послуг.

Сфера охорони здоров'я. Медичну допомогу населенню області станом на 01 січня 2015 року надавали 122 медичні заклади, в тому числі 37 лікарняних закладів, з них 5 міських лікарень, 21 центральна районна лікарня; 12 диспансерів; 33 самостійні амбулаторно-поліклінічні заклади, у тому числі 24 ЦПМСД; 6 стоматологічних поліклінік; 3 санаторії; 3 самостійні станції швидкої медичної допомоги; 483 ФАП/ФП, з них 464 у складі ЦПМСД.

Кількість лікарняних ліжок, розгорнутих в стаціонарах області, станом на 01 січня 2015 року становила 8412 од., а показник забезпеченості стаціонарними ліжками в розрахунку на 10 тисяч постійного населення становив 86,3 проти 86,0 у 2013 році.

За 2014 рік число лікарняних закладів зменшилося із 40 до 37 за рахунок реорганізації Заваллівської міської лікарні і Хащуватської дільничної лікарні Гайворонського району та Побузької міської лікарні Голованівського району у амбулаторні підрозділи центрів первинної медико-санітарної допомоги.

Забезпеченість фізичними особами лікарів (без лікарів санепідслужби) у 2014 році становила 32,5 на 10 тисяч населення проти 32,4 у 2013 році.

Показник укомплектованості у лікувально-профілактичних закладах області штатних посад лікарів зайнятими посадами становить 86,7% фізичними особами – 67,8% (2013 рік - відповідно 86,5% та 67,5%).

Забезпеченість середнім медичним персоналом (без середнього медперсоналу санепідслужби) у 2014 році становила 95,2 на 10 тисяч населення проти 94,7 у 2013 році. На кінець 2014 року 15 ФАПів не мали жодної зайнятої посади середнього медперсоналу.

Показник поширеності захворювань серед всього населення у 2014 році становив 171513,7 на 100 тисяч населення проти 176043,8 у 2013 році, показник первинної захворюваності населення зріс з 60144,9 у 2013 проти 60377,2 у 2014 році.

Структура поширеності захворювань: системи кровообігу – 35%, органів дихання – 18,3%, органів травлення – 9,2%, новоутворення – 2,3%.

Сфера фізичної культури і спорту. Сфера фізичної культури і спорту Кіровоградщини представлена мережею з 39 дитячо-юнацьких спортивних шкіл, 2 спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву та обласної школи вищої спортивної майстерності, в яких різними видами спорту займається понад 13,5 тис. осіб. До регулярних занять фізичною культурою і спортом залучено 7,6 % населення області. Створені 6 центрів фізичного здоров'я населення "Спорт для всіх", обласний центр фізичної культури і спорту інвалідів "Інваспорт", реабілітаційна дитячо-юнацька спортивна школа інвалідів "Інваспорт" та 292 фізкультурно-спортивні клуби за місцем проживання, з яких 202 клуби функціонують у сільській місцевості. Матеріально-технічна база фізичної культури і спорту області налічує 21 стадіон, 1298 спортивних ігрових майданчиків, 13 тенісних кортів, 326 футбольних полів, 93 стрілецькі тири, 8 плавальних басейнів, 444 спортивні зали, 449 майданчиків із тренажерним обладнанням, 353 приміщення для фізкультурно-оздоровчих занять, 2 водноспортивні та 1 кінноспортивну базу.

Затверджена і діє обласна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 роки (рішення Кіровоградської обласної ради від 28 грудня 2011 р. № 244).

Основні проблеми, що потребують вирішення:

- 1) природне скорочення населення;
- 2) тривале скорочення частки населення, молодшого за працездатний вік, поступове збільшення частки населення, старшого за працездатний вік;
- 3) тривале від'ємне міграційне скорочення населення переважно за рахунок осіб репродуктивного віку;
- 4) значний рівень демографічного навантаження на осіб працездатного віку;
- 5) значний рівень зареєстрованого безробіття;
- 6) висока частка соціальних трансфертів у доходах громадян;
- 7) низька привабливість створюваних робочих місць;
- 8) поширення тіньової зайнятості населення;
- 9) недостатня адресність надання соціальної підтримки;
- 10) низький рівень доходів переважної частини населення через низький розмір заробітної плати;
- 11) збереження заборгованості із виплати заробітної плати;
- 12) низький рівень забезпеченості дітей дошкільними навчальними закладами;
- 13) недостатня розвиненість мережі освітніх округів;
- 14) неукомплектованість навчальних закладів у сільській місцевості учнями, віддаленість закладів від місць проживання учнів;
- 15) недостатній рівень впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в навчально-виховному процесі;
- 16) невідповідність підготовки у вищих та професійно-технічних навчальних закладах різних типів та рівнів акредитації потребам регіонального ринку праці;

17) низький рівень матеріально-технічного забезпечення професійно-технічних навчальних закладів;

18) низький рівень матеріально-технічного забезпечення, некомплектованість професійними кадрами сільських та районних позашкільних навчальних закладів;

19) відсутність обласного позашкільного дозвілево-концертного комплексу для дітей та молоді;

20) диспропорційність системи надання медичної допомоги первинного, вторинного і третинного рівнів;

21) зниження рівня забезпеченості лікарськими кадрами, особливо у сільській місцевості;

22) слабкий розвиток профілактичної роботи та високий рівень захворюваності;

23) низький рівень охоплення громадян фізичною культурою і масовим спортом.

Стратегічні пріоритети та завдання з їх реалізації

1. Послаблення негативних демографічних тенденцій шляхом підвищення народжуваності та сприяння позитивному міграційному сальдо.

Завдання:

1) забезпечення повноцінного функціонування обласного перинатального центру;

2) сприяння розвитку сімейних форм виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування;

3) пропаганда сімейних цінностей, сприяння збереженню цілісності сім'ї, захисту прав її членів, створення умов для нормального розвитку й виховання дітей шляхом здійснення соціального супроводу сімей у кризових ситуаціях;

4) утвердження у молодіжному середовищі здорового способу життя та організації змістовного проведення дозвілля;

5) сприяння розвитку альтернативних форм сімейного виховання дітей, позбавлених батьківського піклування, у т. ч. дитячих будинків сімейного типу, прийомних сімей тощо;

6) збільшення кількості дітей, охоплених організованими формами відпочинку та оздоровлення, зміцнення матеріально-технічної бази діючих дитячих оздоровчих закладів, збільшення їх кількості, урізноманітнення і підвищення якості оздоровчих послуг.

7) створення достатньої кількості робочих місць із високим рівнем оплати праці та забезпечення будівництва доступного житла (у тому числі у сільській місцевості) з метою попередження міграційного скорочення населення області;

2. Розвиток ринку праці та підвищення рівня доходів працюючих завдяки розширенню пропозиції робочих місць, насамперед у високопродуктивних секторах, захисту прав працюючих, розвитку форм самозайнятості.

Завдання:

1) удосконалення системи професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників відповідно до потреб економіки, організація професійного навчання, перенавчання та підвищення кваліфікації безробітних, направлення безробітних громадян, зареєстрованих в обласній службі зайнятості, на професійне навчання;

2) удосконалення системи стимулювання роботодавців, які забезпечують зайнятість випускників освітніх закладів;

3) розвиток молодіжного підприємництва, створення молодіжних підприємств,

4) консалтинговий та експертний супровід молодіжних бізнес-проектів; сприяння розвитку малого та середнього бізнесу, стимулювання самозайнятості населення (у т. ч. у сфері розвитку «зеленого» туризму, народних етнічних промислів);

5) організація оплачуваних громадських робіт на підприємствах, в установах та організаціях області;

б) заохочення створення нових робочих місць у промисловості, енергетиці, на транспорті, в інших сферах з високим рівнем оплати праці;

7) забезпечення координації зусиль державних органів та громадських організацій, бізнес-структур, роботодавців у сфері сприяння створенню нових робочих місць і розвитку регіонального ринку праці;

8) сприяння наданню додаткових гарантій щодо працевлаштування працездатних громадян працездатного віку, які потребують соціального захисту і не здатні на рівних конкурувати на ринку праці, у т. ч. шляхом запровадження практики бронювання робочих місць на підприємствах області;

9) упровадження заходів щодо недопущення зловживань роботодавців монопольним становищем на місцевих ринках (насамперед у сільській місцевості та віддалених територіях) щодо працевлаштування та оплаті праці;

10) вжиття заходів щодо погашення боргів із виплати заробітної плати працівникам підприємств, організацій та установ області;

11) здійснення заходів щодо легалізації заробітної плати та "тіньової" зайнятості, посилення мотивації до легальної продуктивної зайнятості, в т. ч. завдяки інформуванню населення про негативні соціальні наслідки нелегального працевлаштування та отримання заробітної плати у "конвертах".

3. Досягнення відповідності системи освіти потребам ринку праці, створення єдиного освітнього простору, забезпечення якості та доступності освіти, ефективності управління нею.

Завдання:

1) забезпечення рівного доступу дітей до якісної дошкільної освіти завдяки відновленню діяльності дошкільних навчальних закладів, створення навчально-виховних комплексів "загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад", збільшення кількості груп на базі діючих дошкільних навчальних закладів;

2) оптимізація мережі загальноосвітніх навчальних закладів у сільській місцевості;

3) вирішення питання 100 % підвезення учнів і педагогів, які проживають за межею пішохідної доступності, до місць навчання і у зворотному напрямку, шляхом збільшення парку шкільних автобусів;

4) завершення процесу створення освітніх округів та забезпечення роботи опорних шкіл;

5) розширення мережі закладів нового типу (гімназій, ліцеїв, колегіумів) та створення мережі профільних навчальних закладів для навчання обдарованих дітей сільської місцевості, відкриття нових профільних класів у загальноосвітніх навчальних закладах, міжшкільних профільних груп;

6) придбання та ремонт шкільних меблів, оснащення всіх загальноосвітніх навчальних закладів сучасними навчально-комп'ютерними комплексами та підключення їх до мережі Інтернет;

7) забезпечення всіх загальноосвітніх навчальних закладів водопостачанням та місцями загального користування всередині приміщень;

8) реформування системи освіти у напрямку створення умов для забезпечення молоді першим робочим місцем, проведення професійної орієнтації школярів;

9) зміцнення матеріально-технічної бази професійно-технічних навчальних закладів;

10) відновлення галузевого спрямування професійно-технічного навчання у професійно-технічних навчальних закладах відповідно до потреб базових підприємств області, упровадження професійно-технічними навчальними закладами інтегрованих професій, оновлення переліку та напрямів підготовки робітничих професій відповідно до потреб ринку праці;

11) створення навчально-практичних центрів із впровадженням інноваційних технологій на базі професійно-технічних навчальних закладів;

12) сприяння активізації співробітництва бізнес-структур і вищих навчальних закладів у формуванні навчальних програм і професійних стандартів, оцінюванні якості атестації випускників;

13) створення обласного дозвіллево-концертного комплексу для дітей та молоді.

4. Підвищення ефективності системи соціального захисту населення з метою поліпшення охоплення соціальною підтримкою незаможних верств населення та раціоналізації використання бюджетних коштів.

Завдання:

1) розширення переліку та поліпшення якості надання соціальних послуг;

2) забезпечення ведення обліку осіб, що мають право на пільги за соціальною ознакою, та одержувачів різних видів державної соціальної допомоги;

3) забезпечення своєчасного проведення суб'єктами господарювання атестації робочих місць за умовами праці, зниження рівня виробничого

травматизму, зведення до мінімуму причин небезпек, властивих виробничому середовищу;

4) відкриття стаціонарних відділень для постійного проживання самотніх громадян похилого віку та інвалідів;

5) продовження роботи з модернізації системи органів Пенсійного фонду області, забезпечення підтримки функціонування системи обслуговування громадян, яка базується на оптимізації роботи управлінь Пенсійного фонду в районах та містах області і запроваджує нові принципи обслуговування;

6) удосконалення адміністрування єдиного соціального внеску;

7) сприяння залученню роботодавців та працівників до розвитку системи пенсійного страхування (у т. ч. накопичувального та недержавного);

8) створення сприятливих умов для активного залучення населення регіону до розвитку системи добровільного пенсійного забезпечення (страхування);

9) розробка та реалізація пілотного проекту щодо впровадження технологій електронного врядування в діяльність системи соціального захисту з метою уніфікації обліку, документообігу, технологій обслуговування клієнтів та мінімізації обтяжливості та корупційної ємності цієї системи для споживачів послуг;

10) модернізація програми житлових субсидій шляхом вдосконалення механізмів їх надання та впровадження соціальних нормативів споживання житлово-комунальних послуг, забезпечення поступової інтеграції житлових пілг у систему житлових субсидій;

11) забезпечення на належному рівні життєдіяльності соціально вразливих верств населення, у першу чергу – осіб із обмеженими фізичними можливостями;

12) використання потенціалу соціальних служб регіону для соціального залучення осіб з інвалідністю, самотніх людей похилого віку, бездомних осіб та осіб, звільнених з місць позбавлення волі до суспільного життя та соціально-економічного розвитку регіону;

13) надання послуг "соціального таксі" в усіх містах і районах області.

5. Завершення реформування системи охорони здоров'я шляхом підвищення якості та доступності медичних послуг, поліпшення ефективності державного фінансування медичної сфери, створення стимулів для здорового способу життя населення й здорових умов праці.

Завдання:

1) оптимізація мережі закладів охорони здоров'я для нормативного забезпечення населення медико-санітарною допомогою, приведення цієї мережі у відповідність з потребами населення, створення госпітальних округів, центрів первинної медико-санітарної допомоги;

2) сприяння забезпеченню кадрами відповідного кваліфікаційного рівня закладів охорони здоров'я, у т. ч. за рахунок державного замовлення у вищих навчальних закладах;

3) забезпечення пріоритетного, першочергового комплектування

лікарськими кадрами та середнім медичним персоналом закладів охорони здоров'я сільської мережі, реалізація заходів щодо залучення та закріплення молодих спеціалістів-лікарів для роботи в медичних закладах області шляхом створення належних умов для їх праці та проживання;

4) забезпечення підготовки та підвищення кваліфікації працівників закладів охорони здоров'я, перепідготовки лікарів загальної практики – сімейної медицини, помічників лікарів загальної практики – сімейної медицини;

5) забезпечення належних умов для профілактики та надання медичної допомоги хворим на онкопатологію, серцево-судинні захворювання шляхом створення спеціалізованих обласних медичних центрів;

6) створення обласного гемодіалізного центру на базі обласної лікарні та його філій у містах обласного значення;

7) забезпечення функціонування спеціалізованих відділень (палат, ліжок) для ветеранів війни в лікувально-профілактичних закладах області та їх оснащення необхідним обладнанням, пільгове забезпечення ветеранів війни ліками за рецептами лікарів відповідно до чинного законодавства;

8) налагодження належного контролю за розподілом і застосуванням лікарських засобів, медичної техніки та виробів медичного призначення, придбаних за державні кошти,;

9) повсюдне впровадження клінічних протоколів;

10) сприяння оптимізації системи фінансування сектору охорони здоров'я за рахунок об'єднання фінансових ресурсів (для первинної медико-санітарної допомоги на районному та міському рівнях, для вторинної та третинної – на обласному);

11) формування портфеля медичних послуг, перехід на договірну форму відносин між органами влади та медичними установами із закупівлі послуг з попередньою оплатою робіт;

12) розвиток конкурентного ринку надання якісних і доступних медичних послуг населенню регіону, створення комунальних неприбуткових медичних підприємств, запровадження страхової медицини, забезпечення доступу приватних медичних закладів до державного фінансування на конкурсній основі; упровадження єдиної методики розрахунків медичних послуг;

13) відновлення системи профілактичних медичних оглядів на підприємствах та у вищих навчальних закладах;

14) розвиток міжсекторної інтеграції та координації роботи системи охорони здоров'я із суміжними галузями, що мають відношення до здоров'я населення і профілактики захворювань;

15) забезпечення розвитку паліативної допомоги пацієнтам з невиліковними хворобами з метою покращення доступності та якості надання паліативної та хоспісної допомоги пацієнтам з невиліковними хворобами і обмеженим прогнозом життя та їх рідним, включаючи онкологічних та геріатричних хворих, пацієнтів, хворих на туберкульоз і СНІД, шляхом створення в лікувальних закладах відділень паліативної та хоспісної допомоги;

16) забезпечення працівників закладів охорони здоров'я житлом, в першу чергу молодих спеціалістів, з метою підвищення престижності праці працівників медичної галузі, поліпшення їх соціального захисту;

17) забезпечення профілактичного напрямку діяльності медичної галузі області через проведення широкої інформаційно-роз'яснювальної роботи, популяризація та утвердження стандартів здорового способу життя, у т. ч. за рахунок стабільного розвитку послуг рекреації та туризму, сфери культури, фізичної культури і спорту;

18) сприяння запровадженню різних видів соціальної антинаркотичної, антиалкогольної пропаганди та реклами з метою формування у свідомості громадян, особливо молоді, негативного ставлення до вживання наркотиків та алкоголю;

19) створення умов для ефективного функціонування дитячо-юнацьких спортивних шкіл та закладів резервного спорту за рахунок реконструкції та будівництва нових капітальних спортивних споруд; повне забезпечення закладів спортивним обладнанням та інвентарем;

20) залучення широких верств населення до масового спорту, популяризація здорового способу життя та фізичної реабілітації як важливого складника поліпшення якості й тривалості активного життя населення області;

21) зміцнення матеріально-технічної бази та проведення робіт з модернізації, реконструкції, ремонту закладів і підприємств охорони здоров'я, які належать до спільної власності територіальних громад сіл, селищ і міст області, зокрема обласної лікарні, дитячої обласної лікарні, станції переливання крові, обласного госпіталю для інвалідів Великої Вітчизняної війни, Знам'янської обласної бальнеологічної лікарні та інших об'єктів;

22) поліпшення якості надання медичної допомоги новонародженим, дітям, матерям, вагітним шляхом проведення капітальних ремонтів, реконструкцій приміщень лікувальних закладів, які надають медичну допомогу вказаним категоріям населення, оснащення цих закладів сучасним медичним обладнанням;

23) поліпшення якості надання медичної допомоги учасникам АТО, членам їх сімей, ветеранам Великої Вітчизняної війни, тимчасово переміщеним особам шляхом проведення капітальних ремонтів приміщень лікувальних закладів, оснащення їх сучасним медичним обладнанням, забезпечення ліками і виробами медичного призначення тощо;

24) поліпшення якості проведення профілактики та лікування хворих на серцево-судинні захворювання в області шляхом розробки і реалізації обласної цільової програми;

25) поліпшення якості проведення профілактики та лікування хворих на ВІЛ-інфекцію/СНІД в області шляхом затвердження і реалізації обласної цільової програми;

26) підвищення якості надання первинної медичної допомоги шляхом забезпечення закладів охорони здоров'я, які надають первинну медичну допомогу, відповідним обладнанням, транспортними засобами;

27) поліпшення медикаментозного і матеріально-технічного забезпечення лікувально-профілактичних закладів області;

28) удосконалення роботи служби екстреної медичної допомоги шляхом оновлення парку санітарного автомобільного транспорту та впровадження нових технологій;

29) підготовка до створення закладів охорони здоров'я нового типу, що входять до складу госпітального округу;

30) забезпечення пріоритетного, першочергового комплектування лікарськими кадрами та середнім медичним персоналом закладів охорони здоров'я сільської мережі, реалізація обласних заходів щодо залучення та закріплення молодих спеціалістів-лікарів для роботи в медичних закладах області шляхом створення належних умов для їх праці та проживання;

31) проведення заходів, пов'язаних із прийомом до комунальної власності відомчих лікувальних закладів.

Очікувані результати:

1) поліпшення демографічної ситуації в регіоні, зниження смертності населення, збільшення народжуваності та середньої очікуваної тривалості життя;

2) розвиток ринку праці, створення нових робочих місць і скорочення рівня безробіття;

3) легалізація тіньової зайнятості;

4) розвиток підприємницької ініціативи громадян і самозайнятості населення;

5) стабільне зростання заробітної плати найманих працівників;

6) ширше охоплення соціальною підтримкою населення, яке її потребує, підвищення ефективності виплат соціальної допомоги;

7) збільшення частки заробітної плати у структурі доходів населення;

8) повноцінне функціонування мережі освітніх округів, оптимізація мережі загальноосвітніх шкіл, підвищення їх матеріальної забезпеченості, якості навчання;

9) повне охоплення дошкільною освітою дітей дошкільного віку;

10) збільшення охоплення позашкільною освітою учнів загальноосвітніх навчальних закладів;

11) досягнення адекватності освітніх послуг, які надаються професійно-технічними та вищими навчальними закладами області, потребам регіонального ринку праці;

12) залучення молоді до соціально активного дозвілля, у тому числі, спорту і фізкультури.

4.6. Розвиток підприємницького середовища та конкуренції на регіональних товарних ринках

Завдання:

- 1) спрощення процедури започаткування та збільшення обсягів надання державної фінансової підтримки суб'єктам малого підприємництва, у тому числі мікрокредитів для започаткування та провадження підприємницької діяльності;
- 2) зменшення кількості заходів державного нагляду (контролю);
- 3) створення умов для розвитку ефективного конкурентного середовища на регіональних товарних ринках, у тому числі шляхом мінімізації негативного впливу на економічну конкуренцію, що виникає внаслідок анти конкурентних дій органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;
- 4) проведення навчання з питань провадження підприємницької діяльності;
- 5) сприяння розвитку лізингових операцій для технічного переоснащення основних фондів підприємств;
- 6) підтримка підприємств, діяльність яких спрямована на підвищення рівня енергоефективності в регіоні, збільшення частки енергії, отриманої з відновлюваних джерел та альтернативних видів палива.

4.7. Підвищення ролі та функціональних можливостей міст у подальшому розвитку області

1. Розвиток інфраструктури міст

Завдання:

- 1) розроблення містобудівної документації для населених пунктів (генеральні плани, зонінг, детальні плани територій) та створення містобудівного кадастру;
- 2) збереження культурної спадщини та захист традиційного середовища міських населених пунктів та приміських територій;
- 3) створення умов доступності об'єктів соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури для інвалідів та інших маломобільних груп населення;
- 4) розроблення та підтримка проектів транспортної інфраструктури, які відповідають пріоритетам та інтересам окремих міст відповідно до стратегії їх розвитку;
- 5) розвиток житлово-комунальної інфраструктури (житлове будівництво, будівництво (реконструкція) інженерної інфраструктури);
- 6) залучення інвестицій у будівництво та/або реконструкцію вулично-дорожньої мережі, інженерної та соціальної інфраструктури міст;
- 7) підтримка формування на основі наявних потужностей науково-дослідних та освітніх установ (закладів) міст інноваційної інфраструктури,

зокрема утворення технополісів, технопарків, центрів трансферу технологій для підвищення рівня інноваційності та конкурентоспроможності економіки міст;

8) удосконалення роботи центру надання адміністративних послуг населенню і суб'єктам господарювання;

9) забезпечення інфраструктурних зв'язків, які сприятимуть наближенню великих міжнародних та національних транспортно-пересадкових вузлів до відділених регіонів і міст;

10) удосконалення нормативно-правової бази щодо визначення повноважень органів місцевого самоврядування з питань здійснення контролю за провадженням містобудівної діяльності.

2. Підтримка інтегруючої ролі міст як центрів економічного та соціального розвитку.

Завдання:

1) забезпечення транспортного та інформаційного зв'язку міст – центрів економічного зростання з прилеглими населеними пунктами;

2) визначення механізму стимулювання співробітництва територіальних громад, зокрема шляхом об'єднання їх ресурсів, розроблення планів розвитку міст та прилеглих до них населених пунктів і реалізації спільних проектів;

3) розвиток державно-приватного партнерства шляхом посилення взаємодії в системі "органи місцевого самоврядування-бізнес-група";

4) надання можливості доступу через Інтернет до унікальних для міст послуг музеїв, театрів, бібліотек, медичних центрів, університетів тощо.

4.8. Створення умов для розв'язання нагальних проблем переселенців

Завдання:

1) забезпечення ведення обліку внутрішньо переміщених осіб, видача довідок та внесення до Єдиної інформаційної бази даних про таких осіб та надання щомісячної адресної допомоги;

2) задоволення потреб найбільш вразливих соціальних груп (інвалідів, людей похилого віку, дітей, позбавлених батьківської опіки) шляхом створення спеціальних патронатних служб у місцях найбільшої концентрації переселенців;

3) створення умов для навчання дітей, зокрема організація підвезення дітей до шкіл, гарантії можливості проходження зовнішнього незалежного оцінювання для випускників, забезпечення підручниками, виділення державних дотацій на шкільне харчування тощо;

4) спрощення для переселенців процедур реєстрації в органах державної влади, сприяння у працевлаштуванні;

5) забезпечення доступу переселенців до соціальних послуг, закладів освіти та охорони здоров'я незалежно від місця їх розташування;

6) вжиття заходів, спрямованих на забезпечення житлом осіб, які тимчасово переміщені в область, шляхом проведення реконструкцій і

капітальних ремонтів вільних приміщень, будівництва житлових будинків, придбання і оренди житла за рахунок різних джерел фінансування.

Очікувані результати:

- 1) поліпшення демографічної ситуації в регіоні, зниження смертності населення, збільшення народжуваності та середньої очікуваної тривалості життя;
- 2) розвиток ринку праці, створення нових робочих місць і скорочення рівня безробіття;
- 3) легалізація тіньової зайнятості;
- 4) розвиток підприємницької ініціативи громадян і самозайнятості населення;
- 5) стабільне зростання заробітної плати найманих працівників;
- 6) ширше охоплення соціальною підтримкою населення, яке її потребує, підвищення ефективності виплат соціальної допомоги;
- 7) збільшення частки заробітної плати у структурі доходів населення;
- 8) повноцінне функціонування мережі освітніх округів, оптимізація мережі загальноосвітніх шкіл, підвищення їх матеріальної забезпеченості, якості навчання;
- 9) повне охоплення дошкільною освітою дітей дошкільного віку;
- 10) збільшення охоплення позашкільною освітою учнів загальноосвітніх навчальних закладів;
- 11) досягнення адекватності освітніх послуг, які надаються професійно-технічними та вищими навчальними закладами області, потребам регіонального ринку праці;
- 12) залучення молоді до соціально активного дозвілля, у тому числі, спорту і фізкультури.

V. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

Реалізація положень Стратегії забезпечується насамперед шляхом оптимізації використання наявного на місцевому рівні ресурсного потенціалу (матеріальних, фінансових, людських, інтелектуальних, інформаційних ресурсів тощо) та створення сприятливих умов для надходження в регіон інвестиційних коштів.

Для реалізації завдань загальнодержавного значення регіон залучає централізоване фінансування з Фонду регіонального розвитку.

Для реалізації завдань, пов'язаних з адаптацією до вимог європейської інтеграції, імплементацією міжнародних норм, правил і стандартів, регіон залучає гранти, кошти міжнародної технічної допомоги.

5.1. Інститути, відповідальні за реалізацію Стратегії

Основними інститутами, які відповідають за реалізацію Стратегії, є: Кіровоградська обласна рада, Кіровоградська обласна державна адміністрація, місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, області.

Обласна рада затверджує:

- 1) Стратегію;
- 2) план заходів щодо реалізації Стратегії та щорічні програми соціально-економічного розвитку;
- 3) цільові програми, спрямовані на вирішення актуальних проблем місцевого розвитку.

Обласна державна адміністрація забезпечує реалізацію Стратегії та розробляє:

- 1) план заходів щодо реалізації Стратегії;
- 2) щорічні програми економічного і соціального розвитку;
- 3) обласні цільові програми.

Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування беруть участь у реалізації Стратегії відповідно до Плану заходів щодо реалізації у рамках їхніх повноважень, а також можуть, спираючись на положення Стратегії, розробляти стратегії розвитку та плани у межах відповідних територіальних громад.

З метою практичного забезпечення реалізації положень Стратегії в регіоні можуть бути задіяні (створені) **інститути розвитку**, які функціонують на засадах державно-приватного партнерства, а саме:

- 1) агентство з інвестицій та інновацій;
- 2) агентство регіонального розвитку;
- 3) агентство маркетингу регіону;
- 4) агентство розвитку сільських територій;
- 5) центри соціальної допомоги.

5.2. Управлінські механізми реалізації Стратегії

Організаційно-управлінські механізми реалізації Стратегії передбачають запровадження системи моніторингу стану виконання Стратегії, який базується на розгляді обмеженого числа відібраних показників (індикаторів).

Моніторингу підлягають параметри, які визначають кількісні та якісні показники, що характеризують її досягнення, а саме показники, що використані у соціально-економічному аналізі області, а саме – валовий регіональний продукт на особу, доходи громадян, демографічні показники, рівень екологічного навантаження на одиницю території.

У процесі моніторингу ці показники порівнюються із показниками на дату ухвалення Стратегії, а також з відповідними показниками в регіонах, щодо яких здійснювалось співставлення при проведенні соціально-економічного аналізу області для підготовки Стратегії.

Свідченням позитивного результату реалізації Стратегії слугуватиме абсолютне зростання показників, а також випередження темпів поліпшення показників (приріст населення на 1000 осіб; ВРП на 1 особу, грн.; доходи громадян, грн.; будівництво житла на 1000 осіб, кв.м; рівень екологічного навантаження) у порівнянні з середньоукраїнськими показниками та показниками регіонів-конкурентів.

Моніторинг досягнення стратегічних цілей здійснюватиметься відповідно до таких визначених цілей:

Стратегічна ціль 1. Підвищення рівня ефективності використання економічного потенціалу області.

Стратегічна ціль 2. Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток.

Стратегічна ціль 3. Запровадження сучасних моделей та успішних практик управління та формування інфраструктури.

Обов'язковою умовою забезпечення моніторингу реалізації Стратегії є застосування системи індикаторів, які використовуються для визначення результативності реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року.

**Уніфікована система індикаторів для Державної стратегії
регіонального розвитку-2020, регіональних стратегій розвитку, а також
Планів їх реалізації:**

ВХІДНІ ІНДИКАТОРИ	створення сприятливих умов для регулювання ведення бізнесу
	підтримка розвитку інноваційних технологій
	запровадження освітніх програм з урахуванням потреб високотехнологічного бізнесу
	підвищення якості надання адміністративних послуг фізичним та юридичним особам
	створення умов для об'єднання та підвищення фінансової спроможності територіальних громад
	поліпшення якості міжрегіональної та внутрішньорегіональної фізичної інфраструктури
	розвиток міжрегіональної та внутрішньорегіональної транспортної мережі
	створення умов розвитку малих міст
	запровадження реформування освіти в сільській місцевості
	проведення реформи медичного обслуговування населення
	запровадження програм підтримки розвитку сільської місцевості
	реалізація програм забезпечення сільського населення адміністративними послугами
	запровадження програм розвитку внутрішньорегіональних транспортних мереж
	підвищення рівня якості надання послуг з обслуговування громадським транспортом
	створення міжрегіональних та внутрішньорегіональних інформаційних і комунікативних мереж

ІНДИКАТОРИ ВИПУСКУ	виділення коштів через Державний фонд регіонального розвитку
	збільшення кількості впровадження інноваційних технологій
	збільшення частки інноваційних підприємств
	збільшення чисельності осіб, які працюють у високотехнологічних секторах економіки
	підвищення рівня внутрішньорегіональної та міжрегіональної інтегрованості.
	підвищення спроможності територіальних громад до розвитку
	посилення транспортного, інформаційного та комунікативного зв'язку міст – центрів економічного зростання із менш розвинутими територіями
	створення умов для поширення інноваційних знань та досвіду
	підвищення рівня освіти сільського населення
	зростання загальних доходів населення в сільській місцевості
	зниження рівня захворюваності у сільській місцевості
	зниження рівня смертності дітей віком до 1 року
	створення рівних умов доступу до ринків праці
	підвищення рівня доступу населення насамперед віддалених та малозаселених територій до основних адміністративних та інших послуг
ІНДИКАТОРИ РЕЗУЛЬТАТУ	зростання частки доданої вартості у валовому регіональному продукті
	збільшення капітальних інвестицій, прямих іноземних інвестицій
	зростання у випуску частки інноваційної продукції
	зростання частки високотехнологічного експорту
	розвиток малих та інших міст, у тому числі районного значення
	підвищення рівня доходів та споживання у сільській місцевості та невеликих населених пунктах
	зменшення кількості вибулих із сільської місцевості
	зменшення диференціації в наявних доходах населення
	зменшення диспропорцій між тривалістю життя населення при народженні у міських та сільських населених пунктах
	зниження рівня бідності
	підвищення соціальної справедливості
	зменшення диспропорцій у споживанні послуг між сільським та міським населенням
	зниження рівня безробіття в сільській місцевості та малих населених пунктах
	збільшення кількості центрів економічного зростання на регіональному рівні
	ефективне використання потенціалу територіальної спеціалізації в економічному розвитку
	кількість проектів, що фінансуються за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку

Показники для моніторингу збираються за результатами кожного року реалізації Стратегії. На основі зібраних даних готується річний звіт та звіт щодо виконання періоду трьохрічного планування.

Річний звіт:

складається з переліку ключових показників за кожною ціллю, кожним пріоритетом або заходом;

містить інформацію про досягнення кожного об'єктивного пріоритету або виконання заходу;

містить оцінку можливостей досягнення поставлених цілей на трьохрічний цикл планування.

Підсумковий звіт про моніторинг за трьохрічний цикл планування до показників, які передбачаються у річних звітах, містить загальні оцінки ефективності, результативності та стійкості досягнутих результатів.

Моніторингові звіти є відкритими документами і використовуються для уточнення завдань та бюджетних програм області на наступний за звітним бюджетний рік.

Форму моніторингового звіту, відповідального за його підготовку та строки подання визначає обласна державна адміністрація відповідно до власних повноважень та структури.

Для всіх можливих форм організації процесу моніторингу головним є проведення ретельного відслідковування виконання завдань та реалізації проектів, коригування та актуалізація Стратегії, за необхідності, з огляду на зміну ситуації, оскільки одні проекти будуть завершені, а деякі замінені іншими.

Перелік індикаторів, на досягнення прогнозованих значень яких спрямована Стратегія

Назва показника	Роки:		
	2013	2016	2020
1	2	3	4
Валовий регіональний продукт (у фактичних цінах) у розрахунку на одну особу, гривень	22082 ¹	31635	43730
Наявний дохід у розрахунку на одну особу, гривень	21671,4	23378	30428
Обсяг прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну особу, доларів США	153,1 ²	175	298
Експорт товарів у розрахунку на одну особу, доларів США	779,3	892	930
Кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	71	67	75
Кількість середніх підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	4	5	8
Частка реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції, %	6,4	6,5	8,5
Щільність автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям державного та місцевого значення вищої категорії (I та II категорії), км. доріг на 1 тис. кв. км території	11,8 ¹	12,5	13,7

¹ за 2012 рік

² станом на 31 грудня 2013 року

1	2	3	4
Середньомісячна заробітна плата (номінальна), гривень	2608	3522	4578
Загальний коефіцієнт вибуття сільського населення (на 1 тис. наявного сільського населення), %	19,3	17,3	15,8
Забезпеченість населення лікарями всіх спеціальностей (на 10 тис. наявного населення на кінець року), лікарів	35,2	37,9	38,7
Рівень обладнання загальної площі житлового фонду водопроводом у міській місцевості, %	68,0 ³	68,4	69,8
Рівень обладнання загальної площі житлового фонду водопроводом у сільській місцевості, %	13,8 ³	13,2	14,5
Рівень смертності на 1 тис. населення, (‰)	16,7	16,3	15,4
Демографічне навантаження на 1 тис. осіб постійного населення у віці 16-59 років (міська місцевість), (‰)	578	543,3	527,1
Демографічне навантаження на 1 тис. осіб постійного населення у віці 16-59 років (сільська місцевість), (‰)	726	667,7	622,4
Охоплення дітей дошкільними навчальними закладами (міська місцевість), %	73	75	77
Охоплення дітей дошкільними навчальними закладами (сільська місцевість), %	44	44	50
Питома вага утилізованих відходів у загальному обсязі утворення, (%)	47	71,9	85,4
Рівень безробіття за методологією Міжнародної організації праці, %	7,9	7,9	7,7
Площа земель природно-заповідного фонду, тис. гектарів	100,3	124,4	174,6
Питома вага площі природно-заповідного фонду до площі адміністративно-територіальної одиниці, %	4,1	5,1	7,1

Ці індикатори можуть бути досягнуті при умові виконання базового сценарію розвитку області та України і забезпечення відповідного фінансування за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та надходження коштів із зовнішніх джерел фінансування.

5.3. Фінансове забезпечення реалізації Стратегії

Реалізація Стратегії передбачає:

1. Підвищення ефективності використання коштів місцевого та Державного бюджетів шляхом:

1) збільшення доходів місцевих бюджетів та підвищення ефективності використання бюджетних коштів;

2) ефективного використання коштів державного бюджету інвестиційного спрямування (державного фонду регіонального розвитку, субвенцій, інших трансфертів місцевим бюджетам, бюджетних програм, що спрямовуються на розвиток відповідної сфери у регіонах) і їх концентрацію на фінансуванні інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, пов'язаних із:

впровадженням проектів співробітництва територіальних громад;
підтримкою добровільно об'єднаних територіальних громад;

³ станом на 1 січня 2014 року

створенням, приростом або оновленням основних засобів комунальної власності, спільної власності територіальних громад;
 впровадженням енерго- та ресурсозберігаючих технологій;
 розвитком об'єктів соціальної інфраструктури територій;
 здійсненням екологічних та природоохоронних заходів;
 здійсненням спільних заходів, які передбачені Угодами щодо регіонального розвитку, укладеними відповідно до Закону України "Про стимулювання розвитку регіонів";

3) подання заявок на отримання коштів Державного фонду регіонального розвитку на фінансування:

програм подолання депресивності сільських територій з метою недопущення падіння обсягів сільськогосподарського виробництва та знелюднення сільських територій;

програм і заходів соціально-економічного розвитку малих міст із метою активізації в них економічної діяльності, зокрема за рахунок створення підприємств переробної, харчової та легкої промисловості, установ сфери послуг та фінансової сфери і збільшення на цій основі кількості робочих місць;

інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, які мають на меті створення інфраструктури індустріальних та інноваційних парків;

4) ініціювання включення інвестиційних проектів, спрямованих на реалізацію завдань міжрегіонального та загальнодержавного рівнів, до системи національних проектів з наступним змішаним державно-приватним фінансуванням;

5) розширення масштабів використання державного замовлення у поєднанні із прямим державним інвестуванням стратегічно важливих для регіону підприємств;

б) надання державних гарантій для отримання кредитів підприємствами, економічна діяльність яких має стратегічне значення для регіону, а також підприємствам, які демонструють позитивний результат від операційної діяльності, мають позитивну кредитну історію, не допускали прострочень по кредитах і виконують соціальні зобов'язання у повному обсязі.

2. Залучення для розв'язання соціально-економічних проблем розвитку територій коштів допомоги і грантів міжнародних фінансових організацій, Європейського Союзу та інших міжнародних донорів, а також коштів приватних інвесторів, власних коштів підприємств.

Застосування зазначених механізмів та створення сприятливих умов для надходження в регіон небюджетних інвестиційних ресурсів має забезпечити суттєве зростання валового регіонального продукту і як результат – поступове збільшення доходів місцевих бюджетів, що дозволить спрямовувати додаткові кошти на вирішення поточних проблем регіону, інвестування економічних та соціальних програм розвитку області.

5.4. Організаційні механізми реалізації Стратегії

Основними механізмами реалізації Стратегії є:

1) механізм державно-приватного партнерства передбачає використання різних його форм – концесії, орендних відносин, лізингу, угоди про розподіл продукції, договору щодо управління державним і комунальним майном, договору про спільну діяльність тощо.

У процесі реалізації Стратегії механізми державно-приватного партнерства використовуватимуться у сфері будівництва (реконструкції, модернізації) мереж газо- і теплопостачання, водопостачання, водовідведення, розвитку житлового будівництва; розбудови об'єктів дорожнього господарства та інфраструктури галузі охорони здоров'я та соціального забезпечення; видобутку та переробки корисних копалин; екологізації регіонального розвитку (будівництві очисних споруд, переробці твердих побутових відходів тощо), забезпечення координації та надання інформаційно-методичної підтримки діяльності суб'єктів господарювання;

2) механізм кооперації передбачає розроблення регіональної програми розвитку кооперативного руху; підвищення кваліфікаційних знань про сільськогосподарську кооперацію (організацію на постійній основі тренінгів, семінарів та курсів для керівників і працівників сільськогосподарських підприємств, фермерів, селян); розроблення єдиного інформаційно-просвітницького інтернет-ресурсу.

У процесі реалізації Стратегії переваги механізму кооперації використовуватимуться у розвитку виробничих кооперативів (у т. ч. виробничо-допоміжних кооперативів, товариств праці), обслуговуючих кооперативів (у т. ч. закупівельних, збутових, збутово-переробних, орендних, житлових, сфери послуг), споживчих кооперативів, а також кредитної (ощадно-позичкової) і страхової кооперації;

3) механізм кластеризації передбачає розроблення концепції розвитку регіональних кластерів; розроблення системи заходів щодо фінансового стимулювання кластерних ініціатив та існуючих у регіоні кластерів; створення веб-сайту та єдиної інформаційної бази з інформацією про існуючі в регіоні кластери; організації та проведення тематичних конференцій, семінарів та "круглих столів" для зацікавлених осіб, чинних і потенційних учасників кластера, із залученням фахівців відомих вітчизняних і зарубіжних кластерних об'єднань;

4) механізм стимулювання підприємницької активності передбачає: спрощення процедур реєстрації (функціонування "єдиного вікна") та ведення бізнесу на місцевому, регіональному рівні;

підтримку в регіоні розвинутого конкурентного середовища, недопущення монополізації сфер діяльності малого та середнього бізнесу;

сприяння розвитку інфраструктурного забезпечення діяльності малого та середнього бізнесу, самозайнятості населення (у т. ч. налагодження роботи бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів тощо);

створення інформаційної бази даних, консультаційних служб із питань законодавчої та інформаційної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу, підприємництва в регіоні;

налагодження ефективної взаємодії місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з підприємцями, сприяння формуванню освітньої, інституційної та інформаційної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу, підприємництва та самозайнятості в регіоні;

5) механізм міжрегіонального співробітництва передбачає підтримання постійних робочих контактів між обласними, районними державними адміністраціями, радами та профільними управлінськими структурами Кіровоградської та суміжних областей з метою виявлення та визначення шляхів вирішення проблем, що мають міжрегіональне значення. Організація координації діяльності та взаємодії приватних підприємств і громадських об'єднань відбуватиметься шляхом проведення періодичних публічних заходів (нарад, семінарів, форумів) міжрегіонального рівня.

З метою опрацювання новітніх форм міжрегіонального співробітництва передбачається звернутися до Кабінету Міністрів України з пропозицією щодо укладання Угоди між Урядом та областями Центрального макрорегіону (Кіровоградська, Київська, Черкаська та Вінницька) про економічний експеримент з розвитку міжрегіонального співробітництва та кооперації в межах Центрального регіону. Експеримент полягатиме в розробці Державної програми комплексного розвитку та підвищення конкурентоспроможності областей Центрального макрорегіону як першої макрорегіональної ініціативи в Україні.

У рамках реалізації експерименту має бути започатковано щорічний Форум міжрегіонального співробітництва за участі областей Центрального макрорегіону України.

Потенціал міжрегіонального співробітництва використовуватиметься для стимулювання системного розвитку: добувної промисловості; сільського господарства; транспорту та зв'язку; транспортно-логістичних центрів та установ дорожнього сервісу; установ зв'язку та інтернет-комунікацій; туристичного сектору; ринку освітніх послуг, НДДКР та формування спільного для регіонів науково-освітнього простору, зорієнтованого на інноваційні розробки та їх послідовне впровадження у виробництво; ринку праці та мобільності робочої сили.

5.5 Механізми комунікації держави, бізнесу та громад

Досягненню цілей та пріоритетів Стратегії сприятиме системний підхід до взаємодії держави, бізнесу та суб'єктів громадянського суспільства шляхом використання таких комунікаційних механізмів:

- 1) формування ефективно діючої системи електронного урядування;
- 2) участь представників громадськості у розробці проектів рішень обласної влади, цільових програм, стратегій регіонального розвитку (області, районів, міст тощо);

- 3) розвиток механізмів державно-приватного партнерства;
- 4) розвиток механізмів громадського моніторингу соціально-економічної ситуації, включаючи громадський контроль і експертизу реалізації Стратегії;
- 5) організація освітньої та просвітницької діяльності щодо засад соціального та державно-приватного партнерства, розробка моделей професіоналізації кадрів, що забезпечують реалізацію принципів соціального партнерства;
- 6) реалізація політики інформаційної відкритості влади.

Взаємодія держави, бізнесу та громад відбуватиметься у таких формах:

- 1) постійно діючі територіальні громадські й державно-громадські ради, міські, районні збори, наради, робочі й експертні групи й комісії;
- 2) громадські ради різного функціонального призначення при галузевих підрозділах органів державної влади й органів місцевого самоврядування;
- 3) обговорення соціально важливих проблем із широким використанням інформаційних технологій, ЗМІ тощо;
- 4) конкурси, ярмарки соціально значущих програм і грантових проєктів;
- 5) Консультативна рада громадських і політичних організацій області;
- 6) обласна та районні тристоронні соціально-економічні ради.

Реалізація зазначеної взаємодії забезпечуватиме активне залучення громадськості до процесів планування та реалізації стратегічних планів та проєктів розвитку. На цій основі має бути досягнуто конструктивного ставлення населення до процесу розробки і реалізації та до змісту регіональних стратегій, планів, управлінських і соціальних інновацій тощо, максимально втілено потенціал креативної ініціативи усіх прошарків суспільства.

VI. УЗГОДЖЕНІСТЬ СТРАТЕГІЇ З ПРОГРАМНИМИ ТА СТРАТЕГІЧНИМИ ДОКУМЕНТАМИ

Стратегія розвитку Кіровоградської області на період до 2020 року (далі – Стратегія) узгоджується з:

Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 року; економічними, соціальними, екологічними, інфраструктурними, територіальними й іншими аспектами розвитку області.

Середньострокове і короткострокове державне стратегічне планування регіонального розвитку узгоджується з процесами стратегічного планування розвитку регіонів/областей та міст на основі розробки та ухвалення відповідних стратегічних документів.

Стратегія узгоджена із Схемою планування території Кіровоградської області, схемами планування адміністративно-територіальних одиниць різного рівня та населених пунктів, а також стратегіями розвитку міст і районів області.

Реалізація Стратегії передбачає розробку Плану реалізації Стратегії відповідно до визначених етапів.

Узгодженість з Державною стратегією регіонального розвитку

Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року (далі - ДСРР-2020) включає три Стратегічні цілі:

- 1. Підвищення конкурентоспроможності регіонів;**
- 2. Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток;**

3. Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку.

Стратегія приведена у відповідність до ДСРР-2020 та процесів державного стратегічного планування розвитку окремих секторів економіки країни та її регіонів, що враховує потреби їх розвитку, та необхідність підвищення конкурентоспроможності.

Узгодженість Стратегічних цілей Стратегії з цілями Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року:

Стратегічні цілі (Україна)	Інтегральні стратегічні цілі (Кіровоградська область):		
	"1. Підвищення рівня ефективності використання економічного потенціалу області"	"2. Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток"	"3. Запровадження сучасних моделей та успішних практик управління та формування інфраструктури розвитку"
1. Підвищення конкурентоспроможності регіонів	X	X	X
2. Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток	x	X	X
3. Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку			x

Стратегія крім власних цілей розвитку регіону містить цілі, що відповідають цілям та строкам реалізації ДСРР-2020, у частині завдань і заходів, що передбачають спільні дії центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування.

Стратегічна ціль "1. Підвищення рівня ефективності використання економічного потенціалу області" та Стратегічна ціль "2. Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток" Стратегії в значній мірі узгоджені з усіма стратегічними цілями ДСРР-2020.

Стратегічна ціль "3. Запровадження сучасних моделей та успішних практик управління та формування інфраструктури розвитку" прямо підтримує

Стратегічну ціль "3. Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку" ДСРР-2020.

Узгодженість стратегічних напрямів Стратегії з цілями ДСРР-2020:

Операційні цілі ДСРР-2020	Стратегічні цілі Стратегії (Кіровоградська область):		
	1. "Підвищення ефективності використання економічного потенціалу області"	"2. Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток"	3. Запровадження сучасних моделей та успішних практик управління та формування інфраструктури розвитку
1	2	3	4
1.1. Підвищення ролі та функціональних можливостей міст у подальшому розвитку регіонів	x	x	x
1.2. Створення умов для поширення позитивних процесів розвитку міст на інші території, розвиток сільської місцевості	x	x	x
1.3. Підвищення ефективності використання внутрішніх факторів розвитку регіонів	X	X	x
2.1. Запобігання збільшенню диспропорцій, що гальмують розвиток регіонів		x	
2.2. Забезпечення комфортного та безпечного життєвого середовища для людини незалежно від місця її проживання	x	x	x
2.3. Розвиток міжрегіонального співробітництва	x	x	
3.1. Децентралізація влади, реформування місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою			x
3.2. Удосконалення системи стратегічного планування регіонального розвитку на загальнодержавному та регіональному рівні			x
3.3. Підвищення якості державного управління регіональним розвитком			x
3.4. Посилення міжгалузевої координації в процесі формування та реалізації державної			x

1	2	3	4
регіональної політики			
3.5. Інституційне забезпечення регіонального розвитку			x

Узгодженість Стратегії з основними аспектами регіонального розвитку

Узгодженість стратегічних цілей Кіровоградської області з ключовими секторами розвитку була також проаналізована.

Позначка «x» була вставлена у поля, де присутня узгодженість, внесок або відповідний зв'язок.

Сектори	Стратегічні цілі (Кіровоградщина):		
	"1. Підвищення ефективності використання економічного потенціалу області"	"2. Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток"	"3. Запровадження сучасних моделей та успішних практик управління та формування інфраструктури розвитку"
1	2	3	4
Економіка і торгівля	X	X	X
Промисловість та інфраструктура	X	X	x
Сільське, лісове господарство, харчова промисловість	X	x	X
Транспорт і дороги	x	X	X
Екологія й природні ресурси	X	x	X
Освіта й молодь	X	x	X
Здоров'я, соціальний захист, сім'я і дитина	X	X	X
Культура і туризм	x	X	X
Обмін інформацією	X	X	X
Комунальне господарство	X	x	x
Територіальний розвиток, земля і кадастр	x	X	X

Примітка: Велика буква «X» означає більшу узгодженість/зв'язок, ніж маленька «x».

VII. ЕТАПИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

Стратегія реалізується двома етапами.

1. На першому етапі (2015-2017 роки) передбачається:

1) розширення можливостей розвитку міст як центрів економічного зростання;

2) продовження процесу територіального планування та затвердження генеральних схем розвитку на регіональному рівні;

3) удосконалення територіальної системи надання фізичним та юридичним особам адміністративних послуг;

4) стимулювання об'єднання на добровільних засадах територіальних громад, використання ними можливостей співробітництва на умовах організаційної та фінансової кооперації;

5) стимулювання впровадження новітніх енергоефективних технологій та енергозберігаючих заходів, виробництва електроенергії з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива;

6) концентрація фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках регіонального розвитку;

7) підтримка реалізації інвестиційних проектів житлового будівництва;

8) створення умов для розвитку ефективного конкурентного середовища на регіональних ринках.

2. На другому етапі (2018-2020 роки) передбачається:

1) проведення інституційної реорганізації органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади на новій територіальній основі;

2) реалізація інфраструктурних проектів, спрямованих на посилення міжрегіональної та внутрішньорегіональної інтеграції;

3) реалізація інноваційних міжгалузевих проектів у сфері регіонального розвитку, спрямованих на стимулювання процесу економічного розвитку окремих територій;

4) розширення сфери застосування угод щодо регіонального розвитку;

5) запровадження ефективних інструментів для стимулювання формування ефективних регіональних ринків праці відповідно до потреб економіки області;

6) усунення або зниження бар'єрів вступу на регіональні товарні ринки нових виробників та виходу з них;

7) підвищення рівня інженерного забезпечення в області, у тому числі водозабезпечення сільських населених пунктів; створення інформаційної та комунікаційної мережі, розвиток дорожньо-транспортної інфраструктури;

8) створення рівних умов для доступу населення, зокрема сільського, до освіти, підвищення якості освіти;

9) використання позитивного досвіду пілотних проектів інших регіонів щодо реформування системи охорони здоров'я, підвищення доступності та ефективності медичного обслуговування населення незалежно від місця проживання;

10) удосконалення системи територіального розміщення об'єктів сфери культури, зокрема в сільській місцевості;

11) підвищення якості надання житлово-комунальних послуг шляхом створення конкурентного середовища на ринку таких послуг.

ЗМІСТ

I.	ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ	
II.	ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ОБЛАСТІ	3
1.	Природно-ресурсний потенціал області	3
2.	Стан та соціально-економічні виклики Кіровоградської області	6
3.	Ймовірні сценарії розвитку області	15
III.	МЕТА ТА ОСНОВНІ ЦІЛІ СТРАТЕГІЇ	17
IV.	СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ТА ЗАВДАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ОБЛАСТІ	21
4.1.	Розвиток інноваційного та конкурентного виробничого сектору області	21
4.2.	Зростання конкурентоспроможності аграрного сектору	29
4.3.	Розвиток транспортно-транзитного потенціалу	37
4.4.	Розвиток регіонального ринку послуг як основи постіндустріального поступу Кіровоградської області	42
4.5.	Забезпечення комфортного та безпечного життєвого середовища для людини незалежно від місця її проживання	55
4.6.	Розвиток підприємницького середовища та конкуренції на регіональних товарних ринках	66
4.7.	Підвищення ролі та функціональних можливостей міст у подальшому розвитку області	66
4.8.	Створення умов для розв'язання нагальних проблем переселенців	67
V.	ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ	68
5.1.	Інститути, відповідальні за реалізацію Стратегії	69
5.2.	Управлінські механізми реалізації Стратегії	69
5.3.	Фінансове забезпечення реалізації Стратегії	73
5.4.	Організаційні механізми реалізації Стратегії	75
5.5.	Механізми комунікації держави, бізнесу та громад	76
VI.	Узгодженість Стратегії з програмними та стратегічними документами	77
VII.	ЕТАПИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ	80
